

TÜRK DIŞ POLİTİKASININ YÜZYILI

Konferans Konuşmaları

26 Nisan 2023

Ankara

Yayına Hazırlayan

Murat Yeşiltaş

Katkıda Bulunanlar

Bilgehan Öztürk

Rıfat Öncel

Deniz Okumuş

Muhammed İsmail Üzen

Mehmet Salah Devrim

Ön Söz

Türkiye Cumhuriyeti'nin yüzyılını doldurduğu bir dönemde Türk dış politikasının yüz yıllık serüvenini tartışmak elbette kolay değildir. Hele bu tartışmayı tek bir konferansta başarmak imkansızdır. 1923'den 2023'e Türk dış politikası kritik dönüşümlerden geçmiştir. Cumhuriyetin kuruluşu, İkinci Dünya Savaşı, Soğuk Savaş, Soğuk Savaş Sonrası şeklinde kabaca bir zamansal ve tarihsel tasnif yapmak mümkün olsa da yüzyıllık dış politikadaki dönüşümü ancak kapsamlı bir tartışma ve külliyat ile anlamak mümkün olabilir. Hele ki yüzyıllık dış politikanın zeminini oluşturan tarihsel birikim ve sürekli değişim gösteren jeopolitik dinamikler dikkate alındığında Türk dış politikasını yüzyıllık bir eksene oturtmak daha da zorlaşabilir. Ancak tek bir noktanın önemli olduğunu söyleyebiliriz: Türk dış politikasının yüzyılını şekillendiren gelişmeleri anlamak için uluslararası, bölgesel ve sosyo-politik dinamiklerdeki değişimi anlamak bir zorunluluktur. Ne sadece iç dinamiklere ya da bölgesel değişimlere odaklanarak ne de sadece küresel gelişmelere odaklanarak Türk dış politikasının dünü, bugünü ve yarını anlaşılabilir. İhtiyacımız olan farklı düzeyleri bir arada ele alan kapsayıcı bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım son yirmi yılda yaşanan değişim ve dönüşümü dikkate alarak Türkiye'nin jeopolitik portföyündeki çeşitlenmeyi de hesaba katmak zorundadır.

Cumhuriyetimizin yeni bir yüzyıla girdiği bu dönemde biz de geçmişi, bugünü ve geleceği bir arada konuşarak bu tartışmaya küçük bir katkı sunmak istedik. Küresel sistemin kapsamlı bir dönüşümden geçtiği bu zaman diliminde Türkiye'nin yarınına ışık tutabilmek ancak geçmişin ve bugünün doğru anlaşılmasıyla mümkün olabilir.

Prof. Dr. Murat Yeşiltaş

Nisan 2023, Ankara

KONFERANS

TÜRK DIŞ POLİTİKASININ YÜZYILI

26 Nisan

SETA Ankara

Açılış Konuşmaları 11:00

Prof. Dr. Burhanettin Duran, SETA Genel Koordinatörü

Prof. Dr. İbrahim Kalın, Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü

Birinci Panel 11:45-13:00

1923'den 2023'e Türk Dış Politikasının Yüzyılı

Moderatör

Muhittin Ataman

Konuşmacılar

Akif Kireççi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Nurşin Ateşoğlu Güney, Üsküdar Üniversitesi

Kemal İnat, Sakarya Üniversitesi

İkinci Panel 13:15-14:30

Türk Dış Politikasının Güncel Meseleleri

Moderatör

Yücel Acer, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Konuşmacılar

Murat Yeşiltaş, SETA

Taşansu Türker, Ankara Üniversitesi

Kapanış Paneli 15:00-16:00

Türk Dış Politikasının Gelecek Yüzyılı

Moderatör

Murat Yeşiltaş

Ana Konuşmacı

Burak Akçapar, Büyükelçi, Dışişleri Bakan Yardımcısı

AÇILIŞ KONUŞMALARI

Prof. Dr. Burhanettin Duran, SETA Genel Koordinatörü

Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü Sayın İbrahim Kalın, saygıdeğer panelistler, değerli katılımcılar ve sosyal medyadan bizi izleyen kıymetli izleyiciler;

SETA'nın düzenlemiş olduğu Türk Dış Politikasının Yüzyılı konferansımıza hoş geldiniz. SETA'nın ilk genel koordinatörü olan İbrahim Bey'i burada ağırlamak benim için ayrıca bir onur vesilesidir. Bunu da baştan belirtmek isterim.

Uluslararası sistemin kapsamlı bir dönüşümle yüz yüze olduğu ve Cumhuriyetimizin de ikinci yüzyılına girdiğimiz bir dönemde geçmişin yüzyıllık muhasebesini ve geleceğin de perspektiflerini ve vizyonlarını tartışmanın tam zamanıdır diye düşündük ve bu konferansı organize ettik. 14 Mayıs tarihi seçimleri de hatırlandığında bu tartışmanın ne kadar değerli olduğunu umarım takdir edersiniz.

Sevgili katılımcılar, uluslararası sistem uzun zamandan beri kapsamlı bir dönüşümle karşı karşıya. Soğuk Savaş'ın bitimiyle yeni bir düzenin gelmesi beklendi. Berlin Duvarı'nın yıkılması çeşitli perspektiflerle karşılandı. Tarihin sonunu ilan eden, Batı'nın liberal demokrasinin hâkim olacağını söyleyen tezlerden, medeniyetler çatışmasına uzanan bir dizi perspektifi gördük. Fakat yaşanan şey ne oldu dersiniz aslında bir süper gücün tek taraflı güç kullanımıyla uluslararası düzenin giderek yeni belirsizliklere ve çatışmalara sürüklenmesiydi. Bir yandan AB ve NATO'nun genişlemesi gerçekleşirken diğer yandan Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da yeni sıkıntılar ortaya çıktı. ABD'nin Afganistan ve Irak işgalleri, Suriye ve Libya iç savaşları, Yemen ve peşinden Orta Doğu'daki Katar ablukasına varan bölgesel çekişme... 11 Eylül'den Arap isyanlarına kadar bu bölgeleri tehdit eden savaş ve jeopolitik rekabet 2008 ve 2014'te Rusya ile Batı'nın karpışmasının zeminini hazırladı.

Uluslararası sistemin mevcut haliyle sürdürülebilir olmadığını gördüğümüz çok şey yaşadık. Birleşmiş Milletler sisteminin yönetişimi sağlayamadığını önce pandemiyle gördük. Sonra da Ukrayna savaşıyla beraber yepyeni bir büyük güç rekabetinin ortaya çıktığını gördük. Bugün ne yazık ki dünyada nükleer savaş ihtimalinden, yeni soğuk savaşlardan, ticaret savaşlarından ve ABD ile

Çin arasındaki Tayvan krizinden bahseder hale geldik. Tabii ABD, Çin, Rusya ve AB gibi büyük güçlerin ortaya nasıl bir dünya koydukları önemli ama yeni yükselen güçlerin ve bölgesel güçlerin de hem küresel etkileri hem de kendi çevrelerindeki bölge siyasetlerine olan etkileri de önemli.

Kuşkusuz bu bölgesel güçlerden küresel aktör rolünde olan ülkelerden birisi olarak Türkiye'nin ne yaptığı çok önemlidir. Yeni dünyanın artık çeşitli eksenler etrafında oluştuğunu söyleyebiliriz. ABD, Avrupa'yı yanına alarak ve Asya'da da bir güç ağırlığı oluşturarak kendisini yeniden kalibre etmeye çalışıyor. Fakat Ortadoğu, yeni rekabetlerin ve bölgesel güçlerin normalleşme çabalarına devam ettiği bir konumda. Çin, İran ve Suudi Arabistan arasındaki ara bulucu rolüyle aslında yeni bir diplomatik atağa kalkmış durumda. Bu haliyle Şi Cinping yönetimindeki Çin'in daha aktif bir uluslararası güç olacağı kaçınılmaz görülüyor. Peki bu nasıl bir rekabet getiriyor? Bir yanda yeniden silahlanma diğer yanda ekonomik rekabetin çekişmeye dönüşmesi yani ticaretin savaşa dönüşmesi. Yine teknolojik rekabette yarışma ve bunun etki alanlarına yansması. İşte etki alanları dediğimizde küresel güçlerin kendi eksenlerini bir şekilde çizmeye çalıştıklarını görüyoruz. AB'nin kendisine stratejik otonomi arayışını tartışıyor olması da hayli önemli. İşte bütün bu perspektif içerisinde Türkiye'nin bölgesel normalleşmeye katkı sağlama-sının yanında küresel düzene ve küresel mimariye de katkı sağlama iddiası ortaya çıkmaktadır.

Özellikle son beş altı yılda Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın BM üzerinden yaptığı eleştirilerin yanı sıra bölgesel normalleşme ve küresel insani meselelerde çok taraflı diplomasi ile rol aldığını görüyoruz. Bunlar, Türkiye eksenli meselesiyle beraber devam edecek gibi görünüyor. Türkiye eksenli çerçevesinde Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın önümüzdeki beş yıla dair yapacaklarını bir beyanname ile yayınladığını ve burada da özellikle dış politika bağlamında şu hedefleri koyduğunu görüyoruz: Etrafımızda kendi komşularımız ve yakın bölgelerle bir istikrar, iş birliği, barış koridoru oluşturmak, yine kıtasal açılımlara devam etmek ve tabii ki daha adil bir uluslararası düzenin oluşmasına katkı sağlamak.

Bu çerçevenin Türkiye'yi küresel aktörlüğünün daha etkili olduğu bir yere taşıma iddiasında olduğunu görüyoruz. 14 Mayıs seçimleri çerçevesinde düşünülürse Türkiye'nin önünde iki tane dış politika perspektifi şekilleniyor. Bir tanesi, Türkiye eksenini tahkim ederek bu söylemiş olduğum üç kuşakta daha etkili bir aktör olmak ve bu çerçevede de Türkiye'nin ekonomi, savunma ve enerji dahil bütün alanlarını bütüncül bir dış politikayla ele almak. İkinci perspektif ise ne yazık ki Türkiye'nin Batı ile olan ilişkilerini düzeltme adına ama Türkiye'nin aktörlüğünü azaltarak ülkeyi daha pasif hale getirme riskleri var ve dolayısıyla etrafımızdaki sorunlarla yüzleşememe sıkıntısıyla karşı karşıyayız gibi görünüyor. Tabii ki farklı siyasi perspektifler olacak. Ancak biz burada Türkiye'nin milli çıkarlarını öne alan ve Türkiye'nin dünyadaki sorunların çözümüne katkı veren bir yerde olması gerektiğine inanıyoruz. Cumhuriyetin ikinci yüzyılı buna layıktır diye düşünüyoruz. Ben sözümü daha fazla uzatmak istemiyorum. Bütün bu kaygılarla dış politika meselesinde Türkiye'deki en yetkin insanların başında gelen İbrahim Kalın'a konuşmayı devretmek üzere sizlere teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. İbrahim Kalın, Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü

Hepinizi saygıyla selamlıyorum. SETA'nın, programları vaktinde başlatmak gibi kötü bir adeti var. Bu vesileyle tam vaktinde başladık. Ben bugünkü Kırıkkale, Yozgat ve Sivas programlarına da katılmak için 11:40 gibi buradan ayrılmak zorundayım. Burhanettin kardeşimin özellikle SETA ilgili yaptığı tarihi atfı da memnuniyetle karşıladığımı ifade etmek istiyorum. Benim de bir katkı olduğum için değil ama SETA -18 yıl oldu kurulalı- iki yıl sonra inşallah yirminci yılını kutlayacak. Türkiye'nin en önde gelen düşünce kuruluşu olarak ülkemizin hem politika yapımına hem politika şekillenmesindeki düşünce süreçlerine katkısı gerçekten çok müstesna oldu. Bundan dolayı emeği geçen bütün arkadaşları ve hassaten de mevcut ekibi tekrar tebrik ediyorum. Bu toplantı ve davet için de SETA'ya tekrar teşekkürlerimi sunuyorum. Çünkü zamanlaması son derece önemli.

Bölgemizde ve dünyada Türkiye'nin uluslararası sistem içerisinde nereye oturduğunu net bir şekilde ortaya koymak ve doğru perspektiflerle geleceğe ilişkin bir projeksiyon yapmak büyük önem arz ediyor. Son birkaç yıldır dikkatinizi çekmiştir ama özellikle de son dönemde Cumhurbaşkanımızın da dillendirdiği bir formülasyonla Türkiye eksen kavramı üzerinde daha fazla duruyoruz. Bunu bugün biraz size açmak istiyorum. Neyi kastediyoruz? Türkiye eksen özellikle Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte ortaya çıkan belirsizlik dönemi. Dünya bundan sonra tek kutuplu bir yöne doğru mu gidecek, farklı kutuplar mı ortaya çıkacak tartışmalarını da beraberinde getirdi. Özellikle 90'lı yılların sonları 2000'li yılların başlarından itibaren de Türkiye ile ilgili "Türkiye Batı ekseninden uzaklaşıyor; doğuya, güneye, başka ülkelere ve Latin Amerika'ya, bölgelerine açılım yapmak suretiyle geleneksel Batı ittifakının sınırları dışına çıkıyor" diye birtakım eleştiriler sıkça dile getirilmiş idi. Biz o yıllarda da söylemiştik. Bu tür tek taraflı indirgemeci eksen tartışmalarının gerçeklerle, jeopolitik önceliklerle ve ülkemizin milli çıkarlarıyla doğrudan bir ilgisinin olmadığını, bunların bizim için bağlayıcı olmadığını müteaddit kereler ifade etmiştik.

Ama hatırlarsanız özellikle o dönemde Türkiye'nin hem Rusya ile hem Çin'le hem Ortadoğu ile hem Afrika açılımıyla daha sonra da Latin Amerika açılımıyla attığı adımlar sürekli

bir eleştirisi konusu olmuştu. Ben o zaman da Batılı muhataplarıma, mevkidaşlarıma hem resmi pozisyonda olanlara hem de basın mensupları ve analistlere hep şunu söylüyordum: Bakın bir Fransa gidip Lübnan'da, Suriye'de kendince birtakım girişimlerde bulunduğunda, bunu Fransa'nın Batı ekseninden uzaklaşması olarak değerlendirmiyorsunuz. Amerika Birleşik Devletleri, Ortadoğu'da, Afrika'da yahut Asya'da birtakım girişimler yaptığında bunu Batı ittifakının yahut ekseninin dağılması olarak değerlendirmiyorsunuz veya başka ülkeler başka şeyler yaptıklarında... Ama ne zaman ki Türkiye hem kendi milli çıkarları, hak ve menfaatleri açısından hem de bölgesel perspektifi çerçevesinde adımlar atmaya başladığında "İşte Türkiye, Batı ekseninden uzaklaşıyor, NATO da artık güvenilir bir müttefik değil gibi" eleştirilerle üzerimizde aslında bir hegemonik baskı kurmaya çalışıyorlar. Bu alışkanlıktan bütünüyle vazgeçmiş de değiller ama biz bunlara karşı göğüs gerdik bundan sonra da germeye devam edeceğiz. Türkiye güçlü bir şekilde kendi eksenini inşa ediyor, bugün Türkiye eksenini nedir, bunun temel yapı taşları yahut ayakları nedir, bununla ilgili birkaç şeyi sizinle paylaşıp güncel durumla ilgili de birkaç hususta bilgi vermek istiyorum. Öncelikle Türkiye eksenini, Türkiye'nin kendi milli hak ve menfaatleri çerçevesinde dış politikayı 360 derece perspektifinden okuması ve uygulaması sürecini ifade ediyor.

Biz dış politikaya sıfır toplamlı bir oyun olarak bakmıyoruz. NATO ittifakı içinde yer almamız, Batı güvenlik mimarisi içerisinde bulunuyor olmamız bizim Rusya ile Çin ile Afrika ile Ortadoğu ile dünyanın başka bölgeleri ile iyi ilişkiler içerisinde olmamıza engel teşkil etmez. Böyle bir düalist ya oradasın ya buradasın ya bizdensin ya da bize karşısın yaklaşımının bir geçerliliği olmadığını altını bir kez daha çiziyoruz. Özellikle dünyanın çok kutuplu, çok eksenli hale geldiği, küresel süreçlerin iç içe geçtiği, eski tabirle tedahül ettiği bir dönemde tek bir kutuptan, tek bir bloktan, tek bir eksenden bahsetmek zaten mümkün değil. Küreselleşmenin tabiatı böyle bir tekçi, indirgemeci bakış açısını jeopolitik alanda da imkansız kılmaktadır. Türkiye aslında bu yeni jeopolitik gerçekliğe de bir cevap veriyor. Bu cevabı verirken de kendi bulunduğu coğrafyayı, Anadolu topraklarını esas alarak dünyaya dair bir okuma yapıyor. Ama bunu yaparken Türkiye sadece kendi dar bakış açısıyla ya da bencil bir tutumla bölgeye ve dünyaya bakmıyor. Bölgesel barış ve istikrarın, küresel güvenlik mimarisinin de adalet temelinde yeniden şekillendirilmesi için aslında bir çağrıda bulunuyor.

Türkiye eksenini bu anlamda Türkiye'nin kendi dış politikasını, yerli ve milli unsurlarını dikkate alarak ama kendini dünyaya kapatmadan inşa ettiği bir perspektifi ifade etmektedir. Bu manada Türkiye eksenini, stratejik bir aklın, özgüvenin ve milli bir duruşun ifadesidir. Bu çerçevede şunun altını bir kez daha çizmek isterim: Türkiye'nin milli çıkar ve menfaatlerine hizmet etmeyen hiçbir girişimin içinde olmadık bundan sonra da olmayız. Türkiye'nin hak ve menfaatlerini hedef alan hiçbir girişime bugüne kadar ilgisiz ve tarafsız kalmadık. Bundan sonra da kalmayacağımızı ifade etmek isterim. Bu ister Suriye'de olsun ister Akdeniz'de olsun ister Ege'de ister Kafkaslar'da ister Balkanlar'da, dünyanın farklı bir yerinde olsun; dış politikada dünyanın hangi aktörü olursa olsun, temel yaklaşımımız karşılıklı çıkar ve saygıya dayalı, göz hizasında hiyerarşilerin olmadığı bir ilişki biçimidir. Türkiye ile ilgili eleştirilerin önemli bir kısmı Türkiye'nin

bu noktada yaptığı itirazdan ve özellikle de dış politikanın başkomutanı konumundaki Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın itirazlarından kaynaklanıyor. Biz bunu da gayet iyi biliyoruz.

Göz hizasında, hiyerarşik olmayan bir ilişki istediğinizde bazı kalıplaşmış zihinler “Acaba bunlara ne oluyor? Bu tutum nereden kaynaklanıyor” diye birtakım sorgulamalar içerisine giriyorlar. Biz eşitlikçi bir ilişki dediğimiz zaman ilkeler temelinde hak, hukuk, karşılıklı çıkar, karşılıklı saygıya dayalı bir ilişki biçimi istiyoruz. İster dünyanın büyük güçleri olsun ister orta ölçekli ülkeler olsun ister doğu ülkeleri ister Batı ülkeleri olsun, bizim için fark etmez. Ben daha önce birkaç vesileyle de söylemiştim. Cumhurbaşkanımız aslında dünya sistemine bir ayna tutuyor ve o sistemin çarpıklıklarını karşı tarafa yansıtıyor. Aynada kendi suretini gören ve bundan memnun olmayanlar kendilerini düzeltmek yerine aynayı tutana taş atmayı tercih ediyorlar.

Özellikle Cumhurbaşkanımıza ve Türkiye'nin dış politika perspektifine yönelik eleştirilerin önemli bir kısmı burada düğümleniyor. Bir örnek vereyim size. Son olarak Fransa Cumhurbaşkanı Macron'un Çin'e yaptığı ziyareti hepimiz takip etmişsinizdir. Orada hem NATO'ya hem Batı ittifakına hem de Amerika'nın başını çektiği bir Avrupa Birliği tasavvuruna Sayın Macron çok ciddi eleştiriler getirdi. “Bizim bir stratejik özerklik içerisinde olmamız gerekir. Sadece Amerika'nın belirlediği bir stratejik perspektifle hareket edemeyiz. Avrupa'nın ekonomik ve siyasi güvenliğini böyle bir çerçevede temin edemeyiz. Dolayısıyla bizim Çin'le de başka türlü bir angajmana girmemiz gerekir.” tezlerini Pekin de dile getirdi. Şimdi düşünün bunu, biz dile getirseydik bugün bizimle ilgili neler neler yazılır, söylenirdi. Macron'un söyledikleri doğrudur ya da yanlıştır, onu ayrı bir bahiste değerlendirebiliriz. Ama bu pozisyonun bu şekilde ifade edilmesi aslında yaşadığımız küresel belirsizlik çağının neyi aradığına dair çok önemli bir soruyu gündemimize getiriyor.

Yani bu çağı tanımlayan bir kelime varsa, bir kavram varsa herhalde bunun en önemli adaylarından bir tanesi küresel belirsizlik olacaktır. Belirsizlik, öngörülmezlik hatta ben bir adım ileri giderek küresel bir agnostisizm içinde yaşadığımızı söyleyebilirim. Ne olacağını bilmediğimiz, neyin geldiğini kavrayamadığımız, hissedemediğimiz bir küresel bilinmezlik çağında yaşıyoruz. Pandemi oluyor, nasıl sonuçlanacağı konusunda kimsenin fikri yok. Ukrayna-Rusya savaşının nasıl sonuçlanacağına dair şu anda kimsenin zihninde net bir fikir yahut proje yok. Bu bir nükleer savaşa doğru gidecek mi? Bir Üçüncü Dünya savaşına dönüşecek mi? Amerika Birleşik Devletleri'nin başını çektiği Çin ile rekabet ve giderek husumete dönüşen gerilim acaba nasıl tezahür edecek? Bu konuda kimsenin kafasında net bir şey yok. Merkezkaç kuvvetler dediğimiz diğer yükselen güçler, yükselen ekonomiler, Brezilya gibi Güney Afrika gibi -Hindistan zaten oralarda- ülkelerin acaba bundan sonraki siyasi tercihleri ne yönde olacak? Bütün bunları bir araya koyduğunuz zaman bu küresel belirsizlik, öngörülmezlik ve bilinmezlik hali ister istemez yeni arayışları da beraberinde getiriyor. Biz bu kargaşa, kaos ve belirsizlik ortamında Türkiye eksenini kendimize bir yer belirledik. Durduğumuz yer Hz. Mevlana'nın pergel

sembolizminde de vurguladığı gibi pergelin iğnesini Anadolu topraklarına sabitlediğimiz bir dış politika perspektifini ifade ediyor. Türkiye eksenini tam da bu noktada.

Türkiye ekseninin üç ana ayağından çok kısaca bahsetmek istiyorum. Birincisi tarih ve coğrafya yani bizim tevarüs ettiğimiz tarih ve içinde bulunduğumuz coğrafya, kısacası zaman ve mekan tasavvurumuz. Bir yönüyle miras aldığımız tarihin bugün bize sağladığı stratejik avantajlar. Bunun coğrafi yayılımının da ne kadar geniş ve derin olduğunu zaten hepimiz biliyoruz. Balkanlar'dan Kafkaslar'a, Ortadoğu'dan Kuzey Afrika'ya kadar yayılan ikincil, üçüncül, dördüncül halkalarda bu etkilerin hala hissedildiği yani Malezya'dan Endonezya'ya, oradan Latin Amerika'ya kadar Türkiye'nin tarihi birikiminin kendini hissettirdiği coğrafyalar. Bu bizim için bugün büyük bir stratejik avantaja dönüşmüştür. Çünkü Balkanlar'da bir sorun olduğu zaman ilk aranan yer Türkiye'dir. Hala bugün Kosova ile Sırbistan arasında bir kriz yahut gerilim olduğunda hem bölge liderlerinin hem de küresel aktörlerin yüzünü döndüğü yer Türkiye'dir. Özellikle de Cumhurbaşkanımızın liderlik diplomasisidir. Oraya birazdan geleceğim. Bunu bir buçuk iki yıl önce yaşanan Karabağ Savaşı'nda da çok net bir şekilde gördük. Oraya da geleceğim biraz sonra. Yahut Ortadoğu'da bir sorun olduğunda Suriye'de, Irak'ta yahut Lübnan'da veya başka yerlerde hatta Sudan'da yaşanan çatışmalar söz konusu olduğunda herkesin doğal olarak döndüğü taraf Türkiye'dir. Bu Türkiye'nin tarihinden aldığı bir güçtür.

Türkiye kendi coğrafyasının sağladığı imkanları, stratejik bir olanağa dönüştürme kabiliyetine sahip olduğunu da ortaya koymaktadır. Bu bağlamda Türkiye bir "Ortadoğu batağında" gibi söylemlerin Batı merkezci, Avrupa merkezci eski paradigmanın klişeleri olduğunun altını çizmek isterim. Yaşadığımız bölgeyi bataklıkta yahut bir pınara çevirmek, bir bahçeye çevirmek sizin elinizdedir. Sizin o bölgeye, o coğrafyaya, o tarihe nasıl baktığınızla ilgili bir şeydir. Eğer bir bataklıktan bahsediyorsanız o zaman Avrupa bataklığından da bahsedebilirsiniz, Amerika bataklığından da bahsedebilirsiniz, Balkanlar'ın bataklığından da Asya'nın bataklığından da bahsedebilirsiniz. Bunu sadece Ortadoğu'ya dönük bir ön yargı olarak ifade etmek dediğim gibi Batı merkezci, Avrupa merkezci paradigmanın yansımalarından bir tanesi. Dolayısıyla biz tarih ve coğrafya tasavvurumuzu bugün jeopolitik önceliklerimiz çerçevesinde yeniden yorumlamayı ve bunları birer imkan ve kabiliyet haline getirmeyi, Türkiye ekseninin en önemli ayaklarından birisi olarak görüyoruz.

Türkiye ekseninin ikinci önemli ayağı yumuşak ve sert güç unsurlarını mezcederek, telif ederek bir tür akıl güç, akıllı güç olma kabiliyetini ortaya koyabilmektir. Bunu da son yıllarda detaylı bir şekilde gördük. Bugünkü panellerde de gördüm. Başlıklarda ele alınacak zaten. Yani savunma sanayiinden arabuluculuk faaliyetlerimize; TİKA, Diyanet, Yunus Emre olarak Türkiye'nin kültürel imkan ve kabiliyetlerini uluslararası arenaya taşıyan kurumlardan, yabancı öğrencilere kadar birçok yumuşak güç unsuru gördük. Türkiye'nin görünürlüğüne, diplomatik ağının genişlemesine ve insani yardım faaliyetlerine kadar birçok alanda bu yumuşak ve sert güç

unsurlarının nasıl bir araya geldiğini net bir şekilde gözlemledik. Türkiye, iradesinin arkasına sağlam bir askeri güç, siyasi bir perspektif ortaya koymaktan hiçbir zaman çekinmedi.

Biz bunu nerede gördük? Biz bunu kara zaferinde gördük. 30 küsur yıldır çözülemeyen dondurulmuş bir krizi 44 günde çözen irade, bu bakış açısının neticesinde ortaya çıkan bir iradedir. Biz bu iradeyi Libya'da gördük. Libya ile deniz yetki anlaşması imzaladığımız zaman yani Mavi Vatan kavramını ilk defa ahdi ve hukuki bir zeminde tanımladığımız zaman bize "Bizim Libya'da ne işimiz var?" diyenler şimdi geriye doğru baktıklarında son iki üç yıl içerisinde bunun ne kadar tarihi bir adım olduğunu daha iyi görüyorlardır diye ümit ediyorum. İleride de bunu daha net bir şekilde göreceğiz. Türkiye'nin Libya ile bu anlaşmayı imzalayabilmesinin arkasında yatan yumuşak ve sert güç unsurlarının bileşimi Türkiye'nin bu konuda hem bir irade ortaya koyması hem de bu iradeyi destekleyecek gücü sahaya yansıtabilmesi olmuştur. Türkiye'nin bu çabası ve sahada bulunma kabiliyeti sayesinde de Libya'da devam eden iç savaş sona ermiş, çatışmalar durmuştur ve bütün sıkıntılara rağmen şu anda bir siyasi süreç devam etmektedir. Libya'da en azından büyük çaplı bir iç savaş yaşanmamaktadır ve bizim Trablus ile Bingazi arasındaki çatışmanın bir an önce sonlandırılması ve iki tarafın bir araya gelerek yeni bir siyasi yol haritası üzerinde mutabık kalarak yola devam etmeleri konusundaki telkinlerimiz, ısrarımız, çağrılarımız da yavaş yavaş netice vermeye başlamıştır. Umarım yakında Libya'da aktörler de bir araya gelerek bir seçim takvimi üzerinde anlaşmak suretiyle bu süreci barışçıl bir şekilde devam ettireceklerdir.

Biz bu iradeyi aynı şekilde Suriye ve Irak'a yaptığımız terörle mücadele operasyonlarında da çok açık ve net bir şekilde ortaya koyduk. Orada terörle mücadelenin sadece bizim sınırlarımızda değil sınırın ötesinde başlaması gerektiğini zaten bir doktrin olarak uzun zamandır söylüyoruz ve uyguluyoruz. Burada da özellikle PKK terörünü şu veya bu gerekçeyle, bir başlık altında, bir bayrağın altında korumaya, meşrulaştırmaya çalışanlara çok açık bir şekilde söylüyoruz: PKK, PYD, YPG ve onun değişik varyasyonları bizim için nerede olursa olsun hangi bayrağın altına saklanırsa saklansın açık ve meşru hedeftir. Ve biz milli çıkarlarımız çerçevesinde kendi istihbari, askeri, siyasi değerlendirmelerimiz bağlamında da incelememizi yapar ve bu hedefleri bertaraf ederiz. Bugüne kadar yaptığımız gibi bundan sonra da en ufak bir tereddüt bu konuda söz konusu olmayacaktır. Suriye sahasında olsun Irak sahasında olsun ülkemize dönük bu tür tehditler devam ettiği müddetçe de biz terörün her türüyle, her zeminde savaşmaya da devam edeceğiz. Bu konuda PKK'nın Suriye kolu YPG/PYD türü yapıları SDG başlığı altında meşrulaştırmaya çalışanlara buradan da bu mesajı açık bir şekilde veriyoruz.

Bizim Suriye'nin topraklarında gözümüz yok, Suriye'nin toprak bütünlüğünü biz 2254 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararı çerçevesinde baştan beri destekledik. Hatta daha ileri bir noktaya giderek şunu söyleyeyim: Bugün Suriye'nin toprak bütünlüğü Türkiye'nin orada PKK'ya karşı yürüttüğü askeri operasyonlar sayesinde sağlanmıştır. Türkiye, üç askeri müdahaleyi yapmasaydı, bugün Suriye'nin kuzeyinde bir terör koridoru kurulmuş idi. Dolayısıyla biz aslında

Suriye'nin toprak bütünlüğünü savunuyoruz diyen herkesin müteşekkir olması gerekir. Türk askerinin oradaki mevcudiyeti sayesinde sadece yüz binlerce insanın hayatı kurtarılmadı aynı zamanda Suriye'nin toprak bütünlüğü sağlanmış oldu. Aksi halde dediğim gibi Suriye'nin kuzeyinde bugün bir terör devletçisi yahut ona benzer bir yapı kurulmuş olacak idi. Türkiye buna müsaade etmedi ve bu da Cumhurbaşkanımızın kararlı duruşu sayesinde oldu.

Özellikle de NATO bağlamında bu askeri kabiliyetin kullanılması anlamında bir hususa da dikkatinizi çekmek istiyorum. Biz Suriye'ye üç büyük kara harekâtını 15 Temmuz darbe girişiminden sonra yaptık. 15 Temmuz darbe girişimi olduğunda "Bu kadar general ordudan atıldı, Türk ordusunun artık ana gövdesi dağıldı, Türk ordusu bırakınız NATO'ya katkı sağlamayı, kendi sınır güvenliğini dahi bundan sonra sağlayamayacak" türü eleştirilerin yapıldığı bir dönemde biz Suriye'ye ardı ardına üç tane çok önemli askeri harekât yaptık ve bunu da tamamen kendi güvenliğimizi, kendi çıkarlarımızı gözetmek amacıyla yaptık. Ama bunu yaparken aynı zamanda dediğim gibi yüz binlerce hatta milyonlarca Suriyelinin hayatını da kurtardık, çok daha büyük mülteci akımlarının gelmesini de bu vesile ile önlemiş olduk. Böylece Türk ordusunun içindeki sorunlardan, urlardan, FETÖ'nün sızdığı o yapılardan kurtulmak suretiyle Türk Silahlı Kuvvetleri asli görevine de dönmüş oldu. Ve bugün Türk Silahlı Kuvvetleri her demokratik rejimde olduğu gibi silahlı güçlerin demokratik ilkesi çerçevesinde görevini tam olarak ifa etmektedir. Bu bahsettiğim üç kara harekâtının dışında Suriye'ye, Irak'a ve birçok terör örgütüne dönük operasyonlarımız devam ediyor. Dünyanın başka yerlerinde de bu operasyonlar kararlı bir şekilde devam edecek.

Tekrar ediyorum hangi bayrağın, hangi flamanın, hangi ismin altına saklanırsa saklansınlar PKK, PYD, YPG, FETÖ ve benzeri örgütler bizim için dünyanın her yerinde açık ve meşru hedeftir. Bunlarla mücadele etmekten de hiçbir zaman geri adım atmayacağız. Dolayısıyla Türkiye ekseninin bu ikinci önemli ayağı olan yumuşak ve sert güç unsurlarının mezcedilmesi özellikle son 10 yılda Türk politikasının en önemli kazanımlarından bir tanesi olmuştur. Bu bağlamda da savunma sanayii alanındaki kazanımlarımız ve başarılarımız artık bildiğiniz gibi modern savunma tekniklerinin, konseptinin seyrini değiştirir bir mahiyettedir. Bugün Türk SİHA'ları dünyanın her yerinde en çok aranan, kullanılan, hava güvenliğini ve sınır güvenliğini sağlayan araçlar haline gelmiştir. Bildiğiniz gibi TCG Anadolu gemisiyle de artık savunma sanayimizde yeni bir sayfa açmış olduk. 210 küsur metre uzunluğundaki dünyanın devasa ilk SİHA gemisi inşallah yenileriyle Türk Silahlı Kuvvetlerinin gücünü ve savunma kabiliyetlerini artırmaya devam edecek. Yenileri ve daha büyüklerinin yapılması için de çalışmalar başlatıldı.

Türkiye ekseninin üçüncü önemli ayağı diplomasi ve liderlik. Bu alanda da dünyanın farklı bölgelerindeki krizlere bigâne kalmadan, milli menfaatlerimiz çerçevesinde müdahale etmemiz gereken yerlerde müdahale ettik. Bundan sonra da etmeye devam edeceğiz. Özellikle burada diplomasinin bütün imkanlarını kullanarak, hassaten de liderlik diplomasisi yoluyla birçok krizin aşıldığını biliyoruz.

Son olarak Ukrayna-Rusya savaşında hatırlarsanız Cumhurbaşkanımız bu savaş başladığında “Biz ne Ukrayna’dan ne de Rusya’dan vazgeçebiliriz” diyerek önemli bir perspektifi ortaya koymuş idi. Ve biz o günden bugüne kadar Rusya-Ukrayna savaşının sonlandırılması için birçok girişimde bulduk. Savaş başladığından beri müzakerelerin yapılması için kurulan iki önemli masa bu coğrafyada, Türkiye’de kuruldu. Birincisi Antalya’da, ikincisi İstanbul’da idi. Eğer İstanbul’da mutabık kalınan metin çerçevesinde müzakere açısından ilerlenebilseydi belki bugün bu savaşı değil, müzakere sürecini konuşuyor olacaktık. Savaşın bundan sonra nereye seyredeceğini değil, barışın şartlarının neler olacağını müzakere ediyor olacaktık. Fakat maa- lesef savaşın üzerinden bir yıldan fazla bir süre geçmiş olmasına rağmen başta bahsettiğim bu belirsizlik, bilinmezlik, öngörülmezlik hali tüm şiddetiyle devam ediyor. Biz bu alanda çalış- malarımıza yoğun bir şekilde devam edeceğiz. Yarın Akkuyu Nükleer Santrali’nin yakıt alma töreni olacak. Bunun için Akkuyu’da olacağız, Mersin’de olacağız ve o törenden hemen önce de Cumhurbaşkanımızın Sayın Putin’le bir telefon görüşmesi olacak. O telefon görüşmesinde hem ikili ilişkilerimizi hem enerji iş birliğimizi hem de Ukrayna savaşının bundan sonraki seyri ile ilgili yapabileceklerimizi ele alacağız.

Buradan ben tekrar bütün dünyaya özellikle de Batı dünyasına bir çağrıda bulunmak istiyorum. Ukrayna savaşını sona erdirmek için bütün imkân ve kabiliyetlerimizi harekete geçi- relim. Bu savaşın uzaması, yayılması, derinleşmesi sadece küresel felakete yol açacaktır. Savaşı önlemek için barışa, müzakerelere ve diplomasiye imkân tanımak için gelin bütün gücümüzü birleştirelim, savaşa değil barışa odaklanmış bir perspektifle tarafları bir araya getirmeye çalışalım. Bugün iki tarafla konuşarak netice alabilen bir ülke olarak Türkiye, bu konuda bundan önce nasıl rol aldıysa bundan sonra da rol almaya hazırdır. Dünya gıda krizinin önlenmesinde kilit role sahip olan tahıl koridoru anlaşması, Türkiye’nin girişimleri sayesinde ve özellikle de Cumhurbaşkanımızın liderlik diplomasisinin bir neticesi olarak elde edilmiştir ve bu son de- rece önemli kazanımı bundan sonra da devam ettirmek istiyoruz. Ama biz bununla yetinmek istemiyoruz. Tam tersine bu savaşı önleyecek, sonlandıracak bir perspektifin ortaya konması gerekiyor. Ben daha önce de çeşitli vesilelerle söyledim. Rusya-Ukrayna savaşı sadece Rusya Federasyonu ile Ukrayna devleti arasında devam eden bir çatışma değildir. Bu, Rusya ile Batı arasında yeni bir denge ve müzakere zemini arayışının yansımasıdır. Ve bu savaş kalıcı ve sür- dürülebilir bir şekilde ancak ve ancak Rusya ile Batı arasında yeni bir büyük anlaşma yapılması suretiyle sona erecektir.

Bugün Bahmut’ta yüzlerce insan ölmeye devam ediyor. Yaklaşık on üç aydır devam eden ve on dördüncü ayna giren bu savaşta muhtemelen 500-600 bin belki 700 bine yakın insan öldü. 10 binlerce insanın daha ölmesini beklemeye tahammülümüz yok. Bu savaşı böyle sürdürmek yerine gelin üç beş yıl barış müzakereleri üzerinde çalışalım. Çatışmaları durduralım, dondura- lım. Mevcut hali üzerinden müzakere zeminini nasıl oluşturabiliriz, Ukrayna’nın toprak bütün- lüğünü siyasi egemenliğini koruyarak garanti altına alarak bu savaşı nasıl sonlandırabiliriz, yeni bir küresel güvenlik mimarisini inşa etmek suretiyle Rusya’nın da Ukrayna’nın da NATO’nun

da Çin'in de diğer aktörlerin de kendilerini güvende hissedebileceği bir küresel güvenlik alanını nasıl inşa edebiliriz? Gelin, bunun üzerine odaklanalım diyoruz.

Bu sadece bir örnek tabii ki. Bunu liderlik ve diplomasi başlığı etrafında yürüttüğümüz müzakerelerle, Kafkaslar'la ilgili söyledim. Biz 44 günlük Karabağ zaferinin ardından Azerbaycan'ın sonuna kadar yanında olduk, bundan sonra da olmaya devam edeceğiz. Karabağ, Azerbaycan'dır, Azerbaycan toprağıdır. Bu konuda en ufak bir tereddüt yok. Ama biz eş zamanlı olarak Ermenistan'la da bir normalleşme sürecini başlattık ki Ermenistan, Azerbaycan, Gürcistan ve diğer bölge aktörleriyle birlikte -buna İran'ı da dahil ederek söylüyorum- bölgede yeni bir barış, huzur, refah, istikrar ortamını hep birlikte inşa edelim. Kalıcı bir barış anlaşması imzalanması tarafların lehine olacaktır. Ermenistan'ı ekonomik olarak rahatlatacak, ülkeye nefes aldıracaktır. Bu bizimle ilişkilerine de olumlu yansımaları olacaktır ve inanın Ermeni halkı da bundan faydalanacak ve kazanan taraf olacaktır. Bu yüzden de hem Türkiye-Ermenistan arasındaki normalleşme sürecini hem de Azerbaycan- Ermenistan arasındaki barış müzakerelerini desteklemeye devam edeceğiz.

Bu örnekleri çoğaltmak mümkün ama Türkiye ekseninin üçüncü önemli ayağı olarak da diplomasi ve liderlik bahsinin önem arz ettiğini bir kez daha ifade etmek istiyorum. Çok kısaca yeni bir küresel güvenlik mimarisinin inşa edilmesi gerektiğini söyledim. Batı merkezli eski paradigma artık çözüm üretmiyor. Cumhurbaşkanımız "dünya beşten büyüktür" demek suretiyle aslında küresel sistemin tamamını işaret ediyor. "Peki bu Batı merkezli eski paradigmanın yerine ne geçecek?" sorusu şu anda önümüzde duruyor. Stratejik olarak bunun yerine ne konacak, nasıl bir yapı inşa edilecek? İşte bu öngörülmezlik, bilinmezlik dediğim başlığın altındaki önemli konulardan bir tanesi bu. Burada şunun altını özellikle çizmek istiyorum: Biz Batı merkezci, Avrupa merkezci paradigmayı eleştirirken bunun yerine Rus merkezci, Çin merkezci başka bir paradigma kuralım demiyoruz. Tam tersine herkesin eşit aktör olarak içinde yer aldığı, bu küresel güvenlik mimarisi içinde kendini güvende hissettiği, ortak ve paydaş olduğu, adalete dayalı yeni bir küresel düzen kuralım diyoruz. Bunun içerisinde farklı kutupların, eksenlerin, ittifak sistemlerinin, rejimlerin olması elbette kaçınılmaz olacaktır. Bundan da korkmamak lazım. Madem küreselleşme aynı zamanda bir çoğulculuk çağıdır farklı perspektiflerin bir arada yaşama kabiliyetini gösterdiği bir çağı ifade etmektedir o zaman gelin bunu jeopolitik değerlere, uluslararası ilişkilere de yansıtalım. Farklı perspektiflerin, eksenlerin, kutupların yahut ittifak sistemlerinin birbiriyle uyum içerisinde yaşayabileceği bir zemini birlikte inşa etmeye çalışalım. Türkiye olarak biz böyle kuşatıcı, adalete dayalı, kucaklayıcı bir küresel sistemin inşası için bir çağrıda bulunuyoruz. Bunu da kendi imkan ve kabiliyetlerimizle, kendi eksenimizi inşa ederek hayata geçirmeye çalışıyoruz. Türkiye'den başlayarak Balkanlar'a, Kafkaslar'a, Orta Doğu'ya, Kuzey Afrika'ya, Akdeniz'e, Ege'ye ve gücümüzün ve etkimizin ulaştığı bütün coğrafyaya bunu yaparak gerçekleştirilmeye çalışıyoruz. Türkiye eksenini bundan sonra Türkiye Yüzyılı perspektifiyle daha da derinleşerek hayata geçmeye devam edecek.

Burada da tabii ki Cumhurbaşkanımızın liderlik diplomasisi bugüne kadar nasıl kilit bir rol oynadıysa bundan sonra da oynamaya devam edecek. Vakit dar olduğu için ben toparlayacağım. Uluslararası ilişkilerde ve siyaset biliminde bir konumuz vardır: “Sistem mi, aktör mü önemlidir, belirleyicidir?”. Siz öyle bir sistem kurarsınız ki eğer aktör öz güveniyle o sistemi işletecek kabiliyete sahip değilse o sistemin işlemesi mümkün değildir. Bizim atalarımız bunu çok güzel ifade etmişler. “At sahibine göre kışner” demişler. Yani at güçlü olabilir ama sürücünün kim olduğu son derece önemlidir. Atı nasıl yönlendirdiği de elzemdir. Biz sistem ile aktör arasında iyi bir dengenin, iyi bir kıvamın olduğu, bu ikisinin birbirini desteklediği, beslediği güçlendirdiği bir sistemi inşa etmek için bundan sonra da hep birlikte çalışmaya devam edeceğiz. Bir yanda sistemi bu dediğim temel ilkeler üzerinde oturturken öbür tarafta baş aktör olarak başkomutan sıfatıyla Cumhurbaşkanımızın bu süreçte oynadığı rolü daha da güçlendirecek adımlar atmaya devam edeceğiz. Çünkü hem ülkemizin hem bölgemizin hem de dünyamızın böyle barışçıl, kuşatıcı bir perspektife her zamankinden daha fazla ihtiyacı var.

Beni dinlediğiniz için çok teşekkür ediyorum.

Soru-Cevap

Prof. İbrahim Kalın – Prof. Dr. Burhanettin Duran

Prof. Dr. Burhanettin Duran: Aslında vakit sınırlı olduğu için toplu soru almak istiyorduk ama şimdi biraz daha vaktimiz olduğuna göre o zaman üçer soru alalım. İbrahim Bey aslında en çok merak edilen konulardan bir tanesi olan Türkiye ekseni meselesini çok geniş bir şekilde anlattı. Bunun Türkiye'nin herhangi bir şekilde içerisinde olduğu ittifaklardan uzaklaşma ya da yalnızlaşma anlamında olmadığını aksine uluslararası örgütlerdeki rolünü artırma -ama tabii ki demokrasi, insan hakları ve iş birliği başta olmak üzere kapsayıcı bir yaklaşım olduğunu- ve kendi etrafında barış kuşağı oluşturma amacını taşıdığını çok geniş bir şekilde anlattı. Bundan dolayı kendisine çok teşekkür ediyorum. Ama Sayın Sözcünün dış politika yapımındaki güncel bilgilerini de merak etmiyoruz değiliz. Dolayısıyla soruların da güncel gelişmeler üzerinden olma ihtimali var. Ben şimdi sizlerin sorularını alayım, üçer soru alalım ve kendisinin cevaplandırmasını isteyelim. Buyurun, önden beyefendi.

Soru 1: Efendim, her ikinize de vermiş olduğunuz değerli bilgiler için teşekkür ediyorum. Ben Profesör Doktor Celalettin Yavuz, emekli deniz kurmayıyım aynı zamanda. Şimdi Ermenistan ve Azerbaycan arasındaki son durumlardan bahsettiniz Sayın Kalın. Hakikaten çok önemli bir durumda. Şu anda Azerbaycan alabileceğinin önemli bir kısmını aldı. Bu Türk dünyasının önemli bir kazanımı fakat bölgede hala sorunlar devam ediyor. Yani bir taraftan Zengezur koridorunun açılması ile ilgili Ermenistan'ın özellikle İranda aldığı söylenen destekle bir direnişi var. Bir taraftan da Ermenistan'la Türkiye arasındaki sınır kapılarının açılıp açılmayacağı olayı var. Kanaatimce Azerbaycan memnun edilmeden bu kapılar açılacak gibi değildir. Bu konudaki gelişmeler hakkında bilgi verirseniz memnun olurum. Teşekkürler.

Prof. Dr. Burhanettin Duran: Evet, başka soru, üç tane soruyu peş peşe alalım diye düşünüyorum. Arkadaki bir beyefendi herhalde, tam göremiyorum elini, ortada.

Soru 2: Efendim, Sabah gazetesi, Murathan Yıldırım. İzniniz olursa eğer gündemdeki konularla alakalı bir soru sormak istiyorum Sayın Kalın'a. Efendim bildiğiniz gibi son bir iki

gündür “İktidarın seçimler öncesi İmralı ile bir görüşme yaptığına yönelik bazı iddialar ortaya atıldı”. Bu konuya bir açıklık getirmek ister misiniz? Teşekkür ederim.

Burhanettin Duran: Evet, seçim gündem olunca sorular bu kadar taze oluyor. Bir de beyefendiyi alalım, üçe tamamlayalım.

Soru 3: Veli Kamiloğlu, İlme Destek Derneği, Ankara’dan. Bu Türk Devletleri Birliği Teşkilatı ve Türk Yatırım Fonu hakkında biraz bilgi vermenizi istiyorum. Bir de Ukrayna savaşı bağlamında oradaki Tatar kardeşlerimizin hakları ile ilgili Türkiye neler yapabilir? Teşekkür ederim.

Burhanettin Duran: Buyurun Sayın Büyükelçi.

Prof. Dr. İbrahim Kalın: Öncelikle Karabağ zaferinin ardından bildiğiniz gibi bizim en önemli önceliğimiz Azerbaycan ile Ermenistan arasında kalıcı bir barış anlaşmasının imzalanması. Çünkü şu anda bir ateşkes var ama kalıcı bir barış anlaşması henüz imzalanmadı. Bunun tabii birtakım zorlukları var. Sınırların belirlenmesi, nasıl savunulacağı, barış rejiminin nasıl uygulanacağı, Karabağ’da kalan Ermenilerin statüsünün ne olacağı, Zengezur koridoru, Laçın koridoru, buraların nasıl yönetileceği konularıyla ilgili yaklaşık 1-1 buçuk yıldır çok yoğun müzakereler devam ediyor. Sayın Aliyev’in, Sayın Paşinyan’la birçok görüşmesi oldu biliyorsunuz. Rusya’da oldu, Brüksel’de oldu. Amerikalıların bazı girişimleri de var. Biz tabii prensipte bunların hepsini destekliyoruz. Çünkü biz Azerbaycan’ın bu konuda milli hak ve menfaatlerini koruması noktasında hep yanında olduk, olmaya da devam edeceğiz. Biz açıkçası bunlar arasında radikal, keskin, bir araya getirilemez bir çelişki de görmüyoruz.

Aslında az önce de söyledim, bir barış anlaşmasının en kısa sürede imzalanması açıkçası Ermenistan’ın da faydasına olacaktır. Çünkü Ermenistan son tahlilde denize erişimi olmayan küçük bir kara ülkesi. Az nüfusuyla ekonomik zorluklar da yaşayan bir ülke. Bugüne kadar da ağırlıklı olarak Rusya’nın ekonomik ve askeri etkisi altında kalmış bir ülke. Türkiye ve Azerbaycan’la normalleşmesi İran’la ilişkilerinin meşru, makul bir zeminde ilerlemesine katkı sağlayacağı için açıkçası Ermenistan’ın lehine olacaktır. Biz o yüzden de Ermenistan’la normalleşme sürecini eş zamanlı olarak başlattık. Ama prensip olarak da hep şunu söyledik: Böyle farklı mekanizmanın parçaları bir arada, eş zamanlı olarak yürürlerse netice vereceklerdir. Dolayısıyla biz bildiğiniz gibi özel temsilci atadık. Eski büyükelçimiz Serdar Kılıç Bey bu konuları şu anda deruhte ediyor. Cumhurbaşkanımızın özel temsilcisi olarak Dışişleri Bakanımızın birçok görüşmesi oldu, oluyor. Bizim görüşmelerimiz, temaslarımız oldu, oluyor. Biz bunların hepsini olumlu adımlar olarak görüyoruz. Ermenistan tarafının bu konudaki kararlı tutumunu da memnuniyetle karşılıyoruz. Fakat sahada zaman zaman karşımıza çıkan özellikle son birkaç haftada yaşanan gerilimler bizim için endişe verici. Bunların önlenmesi için de biz bu müzakerelerin temel ilkeler çerçevesinde ilerletilmesi gerektiği kanaatindeyiz.

Bazen bazı ülkeler, açıkça isim vereyim Fransa gibi ülkeler kendi gündemlerini dayatmak adına zora sokuyorlar. Fransa'nın burada daha yapıcı bir tutum içinde olması gerekir. Şunu anlayabiliyorum ben, dünyada iki tane büyük Ermeni diaspora topluluğu var. Birisi Fransa'da, birisi Amerika Birleşik Devletleri'nde. Kendi hükümetlerini baskı altında tutmak suretiyle oradaki süreçleri etkilemeye çalışıyorlar. Fakat bunun Ermenistan'a bir katkısının olmadığı kanaatindeyiz biz. Çünkü Ermeni diasporasının bir kısmı da Türkiye'den gitmiş diasporadır, onlara karşı bizim bir husumetimiz, bir düşmanlığımız asla söz konusu değil. Ama Ermenistan'ı gerçekten düşünüyorlarsa, Ermenistan'da yaşayan Ermenileri gerçekten düşünüyorlarsa bu sürece daha yapıcı bir şekilde katkı vermeleri daha isabetli olur diye düşünüyoruz.

Azerbaycan topraklarında yani Karabağ'da kalan, Hankendi civarında kalan Ermenilerle ilgili olarak Azerbaycan tarafı bildiğiniz gibi birçok taahhütte bulundu, güvence verdi. Biz bunların ciddiye alınması gerektiği kanaatindeyiz. Yani orada kalan Ermenilerin can ve mal güvenliğinin sağlanması konusunda Azerbaycan tarafının önerdiği bir model var. Bu müzakerelerin önemli ayaklarından birisini oluşturuyor. Buna bir şans verilmesi ve bu sürecin yürütülmesi, ilerletilmesi gerektiği kanaatindeyiz. Koridorlarla ilgili çıkan gerilimlerin bir kısmı buraya erişimin nasıl olacağı, bu insanların durumunun ne olacağı ile ilgili. Fakat son tahlilde artık dediğim gibi Karabağ, Azerbaycan toprağıdır. Buralar Azerbaycan'ın toprak bütünlüğü içerisinde ele alınması gereken yerlerdir. Oralara farklı anlamlar yüklemeye çalışmak sürece çok fazla katkı sağlamaz. Bölgede zaman zaman yaşanan gerilimleri önlemek için girişimlerimizi tüm taraflarla bundan sonra da sürdürmeye devam edeceğiz.

İmralı ile bir görüşme oldu iddiası dün ortaya atıldı bildiğiniz gibi. Buradan bu vesileyle açık ve net bir şekilde bunun bir yalan olduğunu, gerçekte hiçbir ilgisinin olmadığını ifade etmek isterim. Bunlar seçim döneminde belli çevrelerin kendilerine siyasi prim elde etmek için ortaya attığı iddialardır. Kendileri sıkıştıkları için bu konuyu tekrar gündeme getirerek sanki böyle bir şey olmuş gibi bir iddia ortaya atarak güya hükümeti, Cumhurbaşkanımızı zor duruma düşürmeye çalışıyorlar ama buradan bir netice almaları mümkün değil. Böyle bir görüşme söz konusu olmamıştır. Bu tamamen bunu dile getiren tarafların, partinin kendi siyasi gündemini empoze etmek ve Cumhurbaşkanımızın yürüttüğü son derece başarılı, etkili kampanya çalışmalarına gölge düşürmek için ortaya attığı bir iddiadır, yalandır. Aslı astarı yoktur, gerçekte bir ilgisi yoktur. Bunu açık bir şekilde ifade edeyim. Burada kendilerini Türkiye Cumhuriyeti'nin Kürt vatandaşlarının temsilcisi gibi göstermeye çalışanların asıl derdinin PKK terör örgütünü meşrulaştırmak olduğunu, terörü romantize ederek, estetize ederek, o şiddeti, dehşeti ortadan kaldırmaya yahut insanların gözlerini boyamaya çalıştıklarını da açıkça ifade etmek isterim. Biz bunları geçmişte de çok gördük. Bunların hiçbir tutarlı tarafı, hakikatle ilgisi yoktur.

Az önce ben konuşmamda açıkça ifade ettim. PKK, PYD, YPG yahut değişik varyasyonları dünyanın neresinde olursa olsun, hangi başlık, hangi flama, hangi bayrak altına sığınırsa sığınsın bizim için açık ve meşru hedeftir ve biz milli çıkarlarımız kendi stratejik değerlendirme-

lerimiz çerçevesinde de bu terör örgütüne ve mensuplarına karşı her yerde tedbir almaya devam ederiz. Operasyon yapmaya devam ederiz. Bununla ilgili bir harekatta bulunurken, operasyon yaparken de kimseden izin almayız. Bunlar belki eski dönemlerde yapılmış şeylerdi. Ama herhalde artık Türkiye'yi son yirmi yılda takip edenler, görenler, Türkiye'nin bu konuda ne kadar kararlı olduğunu açık ve net bir şekilde görmüşlerdir. Terörü meşrulaştırmaya dönük, onu estetize ve romantize etmeye dönük hiçbir çabanın neticesinin olmayacağını da burada açık bir şekilde ifade etmek istiyorum.

Türk Devletleri Teşkilatı bildiğiniz gibi geçen yıl -bir buçuk yıl oluyor neredeyse- alınan son derece önemli bir kararla yeni bir yapıya kavuşturuldu. Türkçe Konuşan Ülkeler Birliği gibi farklı farklı yapılar vardı. Bunların hepsi artık Türk Devletleri Teşkilatı başlığı altında kurumsal yapıya kavuşturuldu. Bu Türk dünyasının birlik ve beraberliği açısından belki son yüzyılda atılmış en önemli adımlardan bir tanesidir. Azerbaycan'ı biliyorsunuz, Sovyetler Birliği kurulmadan önce kısa bir bağımsızlık dönemi vardı. 90'lardan sonra bizim Orta Asya coğrafyamızdaki Türk devletleri bağımsızlıklarına kavuştular. Bütün bu tarihi süreç içerisinde belki atılmış en önemli kurumsal adımlardan bir tanesidir bu. Bu sadece bizim duygusal birliğimizi, duygudaşlığımızı güçlendirmek için değil siyasi, ekonomik, güvenlik gibi alanlarda da sağlam bir zemine oturtmak için atılmış son derece önemli bir adımdır. O bağlamda da bir kalkınma fonu oluşturuldu. Biliyorsunuz bir yatırım fonu oluşturuldu. Bunun merkezi de Türkiye'de kuruldu. Bizim öncelikli hedefimiz özellikle Türk devletlerinin kendi aralarındaki ticareti artırmak, bütünleyici ve tamamlayıcı ekonomik yapıları birbirine daha dayanıklı hale getirmektir.

Böylece daha fazla ortak üretim yapmak, belli alanlarda ortak projeler geliştirmek... Şunu da açıkça ifade edeyim: Dünyanın şu anda en önemli stratejik konularının başında enerji meselesi geliyor, bildiğiniz gibi. Özellikle Rusya-Ukrayna savaşı enerji konusunu tekrar dünya gündeminin birinci sırasına taşıdı. Avrupa şu anda Rusya gazına bağımlı olmamak için alternatif yollar arıyor. Açıkçası dünya haritasına ve enerji haritasına baktığınız zaman bunun iki tane yolu var. Birisi Türkiye'nin üzerinden geçen ve Azerbaycan gazını Avrupa'ya taşıyan TANAP boru hattıdır. İkincisi de Doğu Akdeniz'den Avrupa'ya gitmesi muhtemel olan gaz hatlarıdır. Onun dışındaki bütün alternatifler yani LNG, taşıma vs. bunların hiçbiri kendi başına yeterli olmayacaktır. Yani beş yüz milyonluk bir Avrupa'yı, on yedi on sekiz trilyon dolarlık bir ekonomiyi besleyecek bir enerji hattının alternatifini kurmak o kadar kolay bir şey değil. Bu aslında Türk dünyası için çok ciddi bir avantajdır. Çünkü Türk dünyası aynı zamanda dünya enerji rezervlerinin de bulunduğu son derece önemli bir coğrafyadır. Bugün bakın Azerbaycan gazı TANAP üzerinden Avrupa pazarlarına ulaşıyor ama onun hemen yanı başında Türkmenistan gazı vardır. Onun yanında ise Kazakistan'ın doğal kaynakları vardır ve uzun vadeli hatta orta vadeli diyeyim. Önümüzdeki 5-10 yıllık bir perspektifle baktığınız zaman Türk dünyasının Ortadoğudan sonra dünya enerji piyasalarında, haritasında son derece merkezi bir rol oynaması işten bile değildir. Bunun altyapısı oluşturulduğu zaman göreceksiniz. Önümüzdeki 5-10 yıllık vade içerisinde Türkmen gazı da dünya enerji piyasalarında kritik rol oynayan bir aktör

haline gelecektir. Azerbaycan şu anda mevcut gaz üretimini iki katına çıkartmak için yani on beş milyar BCM'den otuz milyar BCM'e çıkartmak için ciddi bir faaliyet yürütüyor. Biz bundan sadece memnuniyet duyarız. Azerbaycan gazı tabii ki Avrupa pazarlarına ulaşsın. Ama belki bazı engeller aşıldıktan, bazı şartlar olgunlaştıktan sonra Türkmen gazının enerji kaynaklarının da bu hatta bağlanması belki yeni hatların oluşturulması mümkün olacaktır ve bu dediğim gibi dünya haritasını kökten değiştirecek ve Türk devletlerini de bu manada daha da güçlendirecek bir potansiyele sahip olacaktır. Yılda bir defa resmi, bir defa gayriresmi liderler zirvesi yapılıyor. En son zirve de geçen ay burada, Ankara'da yapıldı. Bu toplantılarda gerçekten tarihi kararlar alınıyor. Biz bu yakınlaşmayı, bütünleşmeyi hem Türk devletleri için hem dünya barışı hem de enerji güvenliği için çok önemli görüyoruz. Açıkçası Türk dünyasının geleceği de bu manada son derece açık ve parlaktır. Genç, dinamik bir nüfusa sahiptir. şu anda hamdolsun ciddi bir güvenlik riskiyle karşı karşıya değiller. Ara ara birtakım gerilimler oluyor. Bunlara hemen müdahale ediyoruz. Ekonomik anlamda, kalkınma anlamında, bilim, teknoloji altyapısı anlamında, toplumsal birlik, barış, beraberlik ve çoğulculuk anlamında Türk dünyasının geleceği son derece parlaktır.

Biz aslında farkında değiliz ama Türk dünyası son derece kültürlü, çok dilli, çok dinli bir coğrafyadır. Yani bize çok kültürlülüğü hep Batılı bir değer gibi anlatıyorlar. Sadece Batı'da var, Avrupa ülkelerinde var, Amerika'da var bir arada yaşama ahlakı, farklılıkları gözetleme koruyup kollama kültürü. Bunlar hep Batı kaynaklı değerler gibi anlatılıyor. Ama aslında biraz tarihte geri gittiğiniz zaman dünyanın en çok kültürlü, kozmopolit, çok dilli, çok dinli müsamahakar toplumları, büyük şehirleri bizim coğrafyamızda kurulmuştur. Yani Avrupalılar bu işleri öğrenmeden yüzlerce yıl önce bizim coğrafyamızda Buhara'dan Semerkant'a, Basra'dan Bağdat'a, Granada'dan Bosna Hersek'e, İskenderiye'den İsfahan'a kadar Şiraz'a kadar bizim coğrafyamızın bütün büyük kültür ve medeniyet merkezleri hep çok kültürlü olmuştur. Müslümanlar, Hristiyanlar, Yahudiler, Türkler, Araplar, Farisiler, Kürtler, Romalılar, İspanyollar hep bir arada yaşamışlar ve dünya kültürüne ve barışına büyük katkılar sağlamışlardır. Orta Asya Türk coğrafyasında bugün bu mahiyetin -Kazakistan'ı bu gözle inceleyin- yani gerçekten muazzam bir kültürel zenginliğin olduğunu görürsünüz. Ama maalesef hep böyle Avrupa merkezci bir perspektiften okuduğumuz için tarihi, kültürü, siyaseti böyle ikincil şeyler gibi görüyoruz yahut hiç görmüyoruz. O manada Türk dünyasının geleceğinin de ben çok parlak olduğunu düşünüyorum. Cumhurbaşkanımızın liderliğinde atılan bu adımlar bundan sonra Türk dünyasını daha da güçlü kılacaktır.

Prof. Dr. Burhanettin Duran: Sayın Büyükelçim, malum bizim dinleyicilerimiz arasında sosyal medya platformlarındaki izleyicilerimiz de var. Bunlardan bir tanesinin Zübeyir Yılmaz'ın sorusu: Tunus ve Sudan'daki gelişmelerde Türkiye'nin rolü ve pozisyonu nedir? Burada herhalde Gannuşi'nin tutuklanması ve Sudan'daki bu iç savaş hali soruluyor.

Prof. Dr. İbrahim Kalın: Teşekkür ediyorum. Sudan'daki gelişmeler bizim için büyük endişe kaynağı. Aynı şekilde Tunus'ta yaşananları da büyük bir endişeyle ve üzüntüyle takip ediyorum.

ruz. Ama sadece takip etmekle kalmıyoruz. Geçen hafta özellikle bu konuda bir dizi girişimimiz oldu. Cumhurbaşkanımız, Sudan'da hem Sayın Burhan'la hem de Sayın Hemeti'yle yani başkan ve başkan yardımcılılarıyla ardı ardına telefon görüşmeleri gerçekleştirdi. İlk telefon görüşmesi arife günü yapılmış idi. Özellikle arife günü ve bayrama girerken mutlaka bir ateşkes ilan edilmesi sadece 24 saat değil tüm bayramı kapsayacak bir ateşkesin ilan edilmesi ve müzakere masasına dönülmesi yönünde bir çağrı oldu. Ben de oradaydım yani telefon görüşmesinde karşı tarafın ne söylediğini de aktarabilirim size.

İki tarafın da Türkiye'ye ve Cumhurbaşkanımıza güveni tam. Yani onlar Türkiye'nin öncülüğünde, ara buluculuğunda bu sorunumuzu çözmek için bir süreç başlatmak isteriz ama deyip maalesef çatışmalara devam ettiler. Şu an itibariyle yeniden bir ateşkes ilan edildi. Umarım bu sefer geçerli olur ama maalesef yüzlerce insan da hayatını kaybetti. Biz Sudan'a barış ve istikrarını sağlaması için her türlü desteği bundan sonra da vermeye devam edeceğiz. Tarafları bir araya getirmeye, ara buluculuk yapmaya, müzakere yapmaya, kolaylaştırıcı bir rol oynamaya hazır olduğumuzu ifade ediyoruz. Sudan'ın çok ciddi ekonomik potansiyeli var. Çok güzel bir toplumu var. Çok geniş bir coğrafyası var. Sudan'ın kendi siyasi istikrarını, güvenliğini sağlaması ve ekonomik kalkınmasına odaklanması bizim için de son derece stratejik öneme sahiptir. Biz bu süreci bundan sonra da çok yakın bir şekilde takip edeceğiz. Bütün taraflarla temas halindeyiz. Bu temaslarımızı bundan sonra da sürdüreceğiz.

Tunus'taki gelişmelerle ilgili olarak da Meclis eski başkanı ve Nahda Hareketi Partisi Genel Başkanı Sayın Gannuşi'nin tutuklanmasını biz en şiddetli şekilde kınadık, kınamaya da devam ediyoruz. Ama sadece bununla yetinmedik. Cumhurbaşkanımızın ve Dışişleri Bakanımızın farklı girişimleri oldu. Bu girişimlerimizi de sürdürüyoruz. Tunus'ta kucaklayıcı bir siyasi iklim ancak bütün partilerin ve aktörlerin meşru zeminde özgürce siyaset yapmasıyla mümkün olacaktır. Dolayısıyla mevcut yönetimin Sayın Gannuşi başta olmak üzere siyasi muhalif olarak gördüğü kesimleri içeri atması, gözaltı, tutuklama tedbirlerine başvurusu kabul edilemez. Bu Tunus'un birlik, beraberliğine huzur ve istikrarına katkı sağlamayacaktır ki açıkçası şunu da söyleyeyim; Gannuşi Arap dünyasında bulabileceğiniz en makul, en mutedil, en kucaklayıcı, en müsamahakar siyasi aktörlerden birisidir. Binali döneminden sonra Nahda Hareketi'nin Tunus'un meşru siyasi süreci içerisinde oynadığı rol ortadadır. Gayrimeşru yollara başvurmadan, demokratik bağlam içerisinde bir siyasi mücadele veriyorlar. Dolayısıyla burada hem onun hem diğer siyasi aktörlerin baskı altına alındığını görüyoruz. Zaman zaman daha liberal yahut Arap milliyetçisi siyasi aktörlerin de baskı altına alındığına şahit oluyoruz. Bunlara son verilmesi ve bütün siyasi aktörlerin demokratik, meşru zemin içerisinde siyasi faaliyetlerine devam etmesi çok önem arz ediyor. Biz bu konuda da girişimlerimizi sürdüreceğiz. Öncelikli olarak tabii ki Sayın Gannuşi'nin salıverilmesi siyasi istikrar ve huzur için son derece önemli. Geçtiğimiz seçimler, bundan sonra yapılacak seçimler ve bundan sonraki siyasi süreçle ilgili de bizim çağrımız, Tunus'taki bütün siyasi tarafları kucaklayan, herkesin temsil hakkının meclise yansıtıldığı, siyasi süreçlerin bunu hayata geçirdiği bir döneme, bir bakış açısına geri dönülmesidir.

Prof. Dr. Burhanettin Duran: Evet, sanırım sizi de biraz yorduk, çok teşekkür ederiz. Çok önemli katkılar geldi, salondan da sorular var ama acaba son bir soru özellikle bir hanımefendiden soru alarak tamamlasak mı? Evet, buyurun.

Soru-4: Gökçenur Ataman, Genç Uluslararası İlişkiler Derneği Yönetim Kurulu Başkanı aynı zamanda enerji yatırımları danışmanıyım. Sakarya gaz sahasına ilişkin bir soru sormak istiyorum. Bugün gündemde olan konulardan biri de imzalanması planlanan anlaşma. Türkiye ve Azerbaycan'ın az evvel de bahsettiğiniz gibi Avrupa'ya aktarabilmek için Bulgaristan, Romanya, Slovakya üzerinden bir anlaşma imzalaması planlanıyor ve bu konuyla ikisini nasıl ilişkilendiriyorsunuz? Özellikle Sakarya'da gaz keşfi yapılması ve ithal ülke olmaktan üretici ülke olma konumuna geçişimiz bu doğrultuda diğer ülkeler için de teşvik edici olacak mıdır? Özellikle Romanya için, bunu özellikle merak etmişim. Çok teşekkür ediyorum, çok memnun oldum. Saygılar.

Prof. Dr. İbrahim Kalın: Teşekkür ederim. Sorunuz önemli bir hususa işaret ediyor. Türkiye, TANAP yapılanaya kadar bildiğiniz gibi sadece enerji ithal eden bir ülkedir. TANAP'la birlikte enerji aktaran yani bir transit ülke haline geldi. Sakarya gaz sahasının ortaya çıkartılmasıyla da artık enerji üreten bir aktör haline geldi ve aslında biz bu üçünü birden şu anda yaşıyoruz. Bir tarafıyla enerji ithal ediyoruz çünkü enerjide dışa bağımlılığımız henüz istediğimiz seviyede değil. Rusya'dan, İranda, Irak'tan, Cezayir'den, başka yerlerden gaz almaya devam ediyoruz. Gaz ve petrol almaya devam ediyoruz ama bizim öncelikli hedefimiz orta ve uzun vadede bu bağımlılığı makul seviyelere çekmek, mümkün olduğu kadar aza indirmek. Bunun yüzden transit ülke olmak önemli ama daha önemlisi de enerji üreten bir ülke haline gelmek.

Türkiye Enerji haritasına baktığınız zaman Sakarya gaz sahası bu anlamda oyun değiştirici bir hamle oldu. Hamdolsun çok önemli bir keşif yapıldı ve bildiğiniz gibi geçen hafta Filyos'ta yapılan bir törenle artık bu gaz, boru hattımıza verildi. Artık evlerimizde kullanılabilir hale geldi. Uzmanlar ve TPAO'daki arkadaşlarımız bu Sakarya gaz sahasının daha da büyüyeceğini, yeni keşiflerin yapılacağını söylüyorlar. Bu da bizi tabii ki memnun ve mutlu ediyor. Eş zamanlı olarak denizde yapılan çok önemli bir keşifti. Bu arada karada yapılan en büyük keşiflerden bir tanesi de bildiğiniz gibi Batman-Bingöl hattında yapıldı. Yani bugün Bestler deresinde, Bestler bölgesinde petrol çıkartıyoruz. Biz çok ciddi ölçülerde petrol çıkartmaya başladık ve yıllardır terörle, PKK ile şunla bunla anılan o bölge artık petrol arama tarama ve çıkartma faaliyetlerinin yapıldığı bir yer haline geldi. Artan günlük petrol varil üretimi oralarda çok ciddi rakamlara ulaştı.

Sadece bununla da yetinmedik. Dediğim gibi yarın biz Akkuyu'da ilk defa nükleer güç santralinde nükleer yakıt alma törenini yapacağız. Atom Enerjisi Başkanlığı yarın bu yakıt nakli tamamlandığı anda Akkuyu nükleer santraline nükleer site statüsü verecek. Bu bizim enerji ve nükleer enerji tarihimizde çok önemli bir dönüm noktasıdır. Yani resmen Türkiye nükleer enerji üreten ülkeler sınıfına girmiş olacak ve zannediyorum 6-8 aylık gibi bir süre içerisinde de fiilen

elektrik üretimine başlayacak ilk reaktör. Orada biliyorsunuz dört tane reaktör var, ünite var. 4800 megavat kapasitesi var ve bu çok ciddi bir kapasite. Türkiye'nin şu andaki yıllık elektrik üretimi tüketimi yaklaşık yetmiş beş seksen bin megavat civarında, Bunun 4800 megavatını tamamlandığı zaman Akkuyu'dan sağlayacağız. Bu aslında son derece önemli. Türk ekonomisi için de önemli, enerji bağımlılığımızı azaltmak açısından da önemli. Dolayısıyla buna rüzgar, güneş ve diğer enerji türlerini de eklediğiniz zaman Türkiye gerçekten enerjide önemli bir aktör haline gelmeye başladı. Ben özellikle SETA'nın bu alanda yaptığı çalışmaları da herkese tavsiye ederim. Yani ben SETA'dayız diye söylemiyorum ama hakikaten bu konuda arkadaşlarımız çok güzel akademik ilmi çalışmalar yaptılar. Hem belgeleri, bilgileri ortaya koyarak hem de doğru perspektiften bunları analiz eden çok önemli çalışmalar yapıldı. İnanın önümüzdeki -yine orta vadeyi söylüyorum- 5-10 yıllık süre içerisinde Türkiye, bölgesinde ve dünyada çok önemli bir enerji aktörü haline gelecek. Sadece enerjide dışa bağımlılığı azaltmayacağız aynı zamanda enerji, diplomasi üzerinden bölgesel barış ve istikrara katkı sağlayan bir ülke haline geleceğiz. Az önce bahsettiğiniz ülkeler Romanya'dır, Bulgaristan'dır, Sırbistan'dır, İtalya'dır, Yunanistan'dır. Yani Azeri gazının gittiği yerler. Ama Sayın Putin'in bahsettiği bir mevzu vardı. Türkiye bir enerji merkezi üssü olsun. Yani Türk Akımı ve Mavi Akım üzerinden de Türkiye'yi destekleyelim, güçlendirelim.

Bakın Ukrayna savaşı ilelebet sürmeyecek. Bir gün sona erecek. Sona erdiği zaman bizim bu enerji altyapımız Türkiye'yi enerji dünyasında adeta bir kuantum sıçramasıyla başka bir boyuta taşıyacak. Bir anda Türkiye Azerbaycan gazını belki dediğim gibi Türkmenistan gazını, Rus gazını, Irak gazını belki de ütöpik gelebilir bazılarınıza ama İran gazını ve petrolünü Avrupa ve dünya piyasalarına taşıyan bir ülke olacak. Kendisi gaz üreten, gaz çıkartan, nükleer enerji üreten, elektrik üreten ve belki satan bir ülke haline gelecek. Petrolde belki yeni keşifler yapacağız. Yenilenebilir enerji yani güneş, rüzgar ve diğer enerji türlerinde, termal enerjide çok daha ileri teknolojilerle üretim yapmaya başladık. Bunları daha da geliştireceğiz. Dolayısıyla böyle baktığınız zaman önümüzdeki 5-10 yıllık bir perspektifte Türkiye enerji alanında çok daha kilit bir rol oynayacak. Bu tür anlaşmalar yapacağız. Daha çok yapacağız. Göreceksiniz önümüzdeki dönemde dünyanın enerji ihtiyacı hiçbir zaman azalmayacak. Avrupa ekonomisini besleyecek enerji hatları haritasının inşa edilmesi kolay bir şey değil ama imkansız da değil. Haritayı nasıl şekillendirirseniz şekillendirin Türkiye her halükarda kilit bir rolde. İster karadan TANAP ve benzeri şeyler üzerinden, petrol hatları üzerinden ister denizden, Doğu Akdeniz'den gelecek gaz mecburen Türkiye üzerinden yürüyecek. Türkiye o manada bir enerji üssü olacak, eninde sonunda olacak. Hem coğrafya hem de bizim son 10-15 yılda enerjiye yaptığımız altyapı yatırımları Türkiye'yi artık bu noktaya hazır hale getirdi ve inşallah önümüzdeki yıllarda dediğim gibi enerji fiyatlarının da azaldığı, vatandaşımıza çok daha az yansıdığı bir döneme gireceğiz. Bizim cari açığımızın en önemli kalemi enerji şu anda. Yanlış hatırlamıyorsam biz geçen sene enerjiye 107 milyar dolara yakın para harcadık. Bu direkt dışarıya verdiğimiz para, yapacak bir şey yok. Yani gazı almak zorundasınız. Petrolü almak zorundasınız ve bu da cari açığın en önemli kale-

mi. Enerjiyi kenara koyarsanız inanın bizim cari dengemiz çok yerinde. İthalat ihracat dengemiz son derece yerinde. Son derece güçlüyüz. Yani ihracatçımız güçlü, üretim sanayimiz güçlü. Ama enerjideki bu bağımlılık maalesef ekonomik olarak da tabii ki zorladı. Ama şimdi artık bunu azaltmak, yeni enerji kaynakları üretmek suretiyle de inşallah bu alanda çok daha parlak bir geleceğe birlikte ilerleyeceğiz.

Prof. Dr. Burhanettin Duran: Evet, uluslararası sistemden enerjiye, savunmaya, diplomasiye bütüncül bir dış politika tartışması yaptık. Gelecek yüzyılın Türkiye eksenini çerçevesinde Türkiye Yüzyılı çerçevesinde ne gibi yönleri olabilir, neler yapılabilir, neler yapılması gerekir biraz da bunlara değindik. Sayın Büyükelçimin de bize ayırmış olduğu vakitten dolayı çok teşekkür ederiz.

Teşekkür ederiz.

1923'TEN 2023'E TÜRK DIŞ POLİTİKASININ YÜZYILI

Moderatör

Prof. Dr. Muhittin Ataman

Konuşmacılar

Prof. Dr. Mehmet Akif Kiriççi

Prof. Dr. Nurşin Ateşoğlu Güney

Prof. Dr. Kemal İnat

BİRİNCİ PANEL

**1923'DEN 2023'E
TÜRK DIŞ POLİTİKASININ YÜZYILI**

Prof. Dr. Muhittin Ataman

Arkadaşlar merhabalar, yeniden hoş geldiniz. Bizim konferansımızın ilk panelini başlatıyorum. Konferansımızın başlığı Türk dış politikasının yüzyılı. Sağ olsunlar, çok güzel bir düzenleme yapmışlar. Dün, bugün ve gelecek şeklinde ifade edilebilecek üç ayrı oturum yapılmış. Bizimki daha çok dünle ilgili olacak ama belki bugüne de referanslar yaparak dünü anlatmaya çalışacağız.

İlk panelimizin başlığı 1923'ten 2023'e Türk dış politikasının yüzyılı. Az önce İbrahim Bey'in de ifade ettiği aslında Ekim ayında Sayın Cumhurbaşkanımızın yaptığı bir konuşmada açıkladığı bir vizyon vardı: Türkiye Yüzyılı vizyonu. Pek çok insanın iddia ettiği gibi bir şey değildi aslında. Bu bir seçim manifestosu değildi. Zaten bayramdan hemen önce seçim manifestosu ilan edildi. Dolayısıyla uzun vadeli Türkiye'nin ikinci yüzyılının bir nevi yol haritası olarak ifade edilebilecek. Daha sonra seçim manifestosunda İbrahim Bey'in de ısrarla altını çizdiği bir husus vardı. Burhanettin hocanın altını çizdiği bir husus: Türkiye eksenini. Dolayısıyla bu yüzyıl, önümüzdeki yüzyıl, hayırlısıyla Türkiye eksenini inşa etme, onu konsolide etme yüzyılı olacak diye düşünüyoruz, hedefliyoruz.

Çok kıymetli dört konuşmacımız olacaktı fakat maalesef dördüncü konuşmacımız bazı nedenlerden dolayı gelemedi. Bundan dolayı üç kişiyle panelimizi gerçekleştireceğiz. Üç farklı üniversiteden üç değerli hocamız bizimle birlikte bulunuyor. Birinci sırada Prof. Dr. Mehmet Akif Kireççi hocamız var. Kendisi bölüm arkadaşım ve meslektaşım Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi'nden. İkinci konuşmacımız Prof. Dr. Nurşin Ateşoğlu Güney hocamız, farklı üniversitelerde görev yapmış, Yıldız Teknik Üniversitesi'nden Bahçeşehir Üniversitesi'ne kadar. Şu anda Nişantaşı Üniversitesi'nde görev yapmakta olup Kıbrıs'ta da bir süreliğine bir araştırma merkezinin başında görev yaptı. Üçüncü konuşmacımız Prof. Dr. Kemal İnat hoca, O da Sakarya Üniversitesi'nden. Benim lisanstan sınıf arkadaşım. Sertaç hoca gelseydi o da Ankara Mülkiye'nin emekli hocalarından, şu anda Ufuk Üniversitesi'nde görev yapan bir hocamız, maalesef gelemedi.

Ben çok fazla uzatmadan ilk sözü Mehmet Akif Kireççi hocaya vermek istiyorum. Kendisi zaten siyasi tarihçi. Aslında tam onun ilgi alanına giren bir konu. Sıkıntı şu ki yüzyılı 15 dakikada 20 dakikada nasıl hülasa edeceğiz, ne anlatacağz bilmiyorum. Artık ben hocaya bırakıyorum. Kendisi neyi arzu ediyorsa onu anlatacak. Buyurun hocam söz sizin.

Prof. Dr. Mehmet Akif Kireççi

Teşekkür ederim kıymetli hocam. Sayın Başkana da Burhanettin hocamıza da teşekkür ediyoruz böyle önemli bir dönemde böyle bir konferans düzenlediği için. Bizi buradan yüz yüze ve internetten takip eden ilgililere de ayrıca teşekkür ederim.

Bir önceki oturumda, Sayın İbrahim Kalın'ın sunumunda çok dinamik, çok enerjik bir hikâye dinledik. Bu hikâyenin örtüştüğü bir zemin var. Bir gerçeklik düzlemi var. Türkiye hakikaten son dönemde çok aktif bir dış politika izliyor, yürütüyor. Bunun bir kısmı “by choice” seçtiğimiz için böyle. Bir kısmı da zorunluluktan dolayı. Burada bir Türkiye ekseni dolayısıyla da bağımsız bir dış politikadan bahsedeceğiz, buradan bunu anlamalıyız. Türkiye ekseni derken Türkiye kendi başına, birçok devletten oluşan bir birlik kurma peşinde değil, bu böyle bir şey değil. Ama Türkiye'nin bağımsızlığını ifade etmeli, böyle anlamalıyız. Buradan tarihsel olarak geriye gitmek daha kolay olacak diye düşündüm. Çünkü hakikaten 10-15 dakikada yüzyılda ne konuşulabilir diye düşünüyorum iki günden beri, çok zor. Birtakım meseleleri öne çıkarabiliriz, birtakım konuları seçip onlara bakabiliriz. Benim birkaç sorum var, yani Türk dış politikasını nasıl okuyabiliriz, nasıl yorumlayabiliriz ve nereden bakabiliriz Türk dış politikasına.

Birinci soru: Buraya nereden geldik, nasıl bir tarihi çizgi içerisinde birtakım mücadelelerle buraya gelindi? Bizim birkaç tane temel konumuz var Türkiye olarak ve Türk dış politikası olarak, bu temel konularımızı bu anlatımın içerisinde yerleştirip buralara referanslar vermenin daha anlaşılır olacağını düşünerek, böyle bir kurgu içerisinden gitmek isterim. Bir tanesi çok önemli bir konu bizim için. Bugünümüz için de önemli, 1923 için de önemliydi, ondan önceki dönemler için de önemli. Türkiye Cumhuriyeti'nin hikâyesi, ana hikâyesi, bir imparatorluktan milli devlete geçiş hikâyesi.

Bunun ne demek olduğu üzerine yüzlerce, binlerce çalışma yapılmış. Türkiye ekseni üzerinde olmasa bile bir imparatorluktan çok uluslu, çok kültürlü, çok dilli, çok dinli ve hatta bugünkü demokrasilerde olmayan şekilde çok hukuklu bir toplumdan bir milli devlet çıkartmak. Bu çok büyük bir hikâye, ana hikâye bu. Diğer bütün hikâyeler bunun içerisine yerleştirilmiş,

serpiştirilmiş. Yeniden doğma hikâyesi diye düşünebiliriz, birinci konumuz bu. Dolayısıyla bizim imparatorluktan tevarüs ettiğimiz birçok pozitif miras olduğu gibi birçok da sorunlu miras var ve bunların bir kısmı Türk dış politikasının temel problemleri olmaya da devam ediyor.

Mesela Ermeni meselesi. Ermeniler Osmanlı'da daha önce Millet-i Sadıka iken I. Dünya Savaşı öncesi ve sırasında ihanetle özdeşleştirdiğimiz bir angajman içerisine girdiler. Ruslarla, Fransızlarla ve İngilizlerle. Çok tatsız olaylar yaşandı, "relocation" dediğimiz yani Anadolu'dan başka bölgelere Ermenilerin yönlendirilmesiyle, iskân edilmesiyle birlikte. Bugün 23-24 Nisan günlerinde Ermeni diasporasının soykırım iddialarıyla karşı karşıyayız. Bu bir imparatorluk mirasıdır bize ve Türk dış politikasının doğrusunu söylemek gerekirse elimine etmede, gündemden düşürmede başarılı olamadığı bir konudur. Ermenistan ile bizim sınır ilişkilerimiz, Azerbaycan'a olan saldırıları, o toprakları kurtarmamız ayrı bir konu. Türkiye'nin yeniden geldiği noktayı ifade eden belki bir başarı silsilesidir. Ancak öbür taraftan böyle bir şey var.

İkinci konu çok önemli, yine aynı bu imparatorluklarla ilgili bir bakiye olarak söylüyorum. Türkiye, daha doğrusu Osmanlı İmparatorluğu, Birinci Dünya Savaşı'na girdiğinde, dünyanın ilk büyük yedi ülkesinden birisiydi. Bugün ilk ona girme hedefimiz var. Bir imparatorluksunuz ve işgal altında çıkıyorsunuz girdiğiniz savaştan. Dolayısıyla bu bize şöyle bir arka plan fısıldıyor hatta dikte ediyor: "Sizi işgal eden ülkelerle masaya oturmak zorundasınız. Yenildiğiniz ülkelerle oturup birtakım anlaşmalar yapmak zorundasınız".

Bu da Türk dış politikasının özellikle Soğuk Savaş'ın sonuna kadar hatta Soğuk Savaş bittikten sonraki 10 yılda bile sürekli aklında tuttuğu, cebinde taşıdığı çok önemli bir çanta, çok önemli bir paket. Bundan kurtulamıyorsunuz yani karşınızda sizi yenmiş olan ülkeler var, sizi işgal etmiş olan ülkeler var. İmparatorluğunuzu parçalamış olan ülkeler var ve siz bunlara rağmen Batılılaşmak istiyorsunuz. Bu da hikâyenin ideolojik boyutunu bizimle karşı karşıya getiriyor yani Batı'ya rağmen Batılılaşmak zorundasınız, eğer hayatta kalmak istiyorsanız. Cumhuriyetin ilk dönemlerine bu paketlerle, bu bagajlarla bakmak, tabii ki ağır ve çok zor. Cumhuriyeti kuranlar da Osmanlı'nın son dönem entelektüelleri, bürokratları, askerleri, diplomatları. Böyle düşünüyorum. Şimdi ilk yıllara baktığımızda önce bağımsızlığı garanti etme mücadelesi var. İşte Lozan görüşmeleri... Bunların hepsini tek tek detaylandırmaya gerek görmüyorum, birtakım noktalara işaret edip geçeceğim.

O dönemde Cumhuriyetin en büyük sorunu -bu tabii dış politika yapımına da yansıyor- kaynağı yok yani birçok yetişmiş insan savaş cephelerinde şehit olmuş. Diğer bölgesel liderler -ki benim alanlarımdan bir tanesi Orta Doğu'dur- mesela Libya'da, Tunus'ta, Cezayir'de Irak'ta, hatta Balkanlar'da kalıyor. Osmanlı'nın yetiştirdiği büyük bir entelektüel kadro var ve o ülkelerin bağımsızlık mücadelesine katkı veriyor. Bununla ilgili bir dizi çalışma yapmak gerekir. Daha sonra Osmanlıcılıktan Arap milliyetçiliğine dönen, Osmanlıcılıktan Balkan milliyetçiliklerine dönen lider kadrolar var bu ülkelerde. Bunları tek tek tespit etmek çok kolay değil. Bildiklerimiz var, İttihat ve Terakki'nin yetiştirdikleri var. Osmanlı geleneksel yapısı içerisinde yetişenler

var. Dolayısıyla bu kadrolar da kaybedilmiş oluyor. Elinizde kim var? Yani elinizde Anadolu'da kalan, işte İstanbul'da kurtardığınız, bir kurtuluş mücadelesinin lideri olan Mustafa Kemal'in etrafında toplananlar, hayatta kalanlar var yani bunlarla bir çorba yapmak zorundasınız.

İşte Cumhuriyet bunun da bir hikâyesi aynı zamanda. İlk yıllarda yapılan ve hatta Kurtuluş Savaşı sırasında yapılan çok önemli hamleler var. O zaman bu mücadelenin lideri olarak Mustafa Kemal'in verdiği birkaç taviz var. Bunlar işgalci güçleri işgalden düşürmek yani bağımsızlık mücadelesinin önündeki engelleri kaldırmak üzere o dönemde verilmiş birtakım taviz. Sonra bunların hepsi kaldırılıyor. Birkaç tane mühim konu var. Lozan'dan bahsettik, bağımsızlığın kabul edilmesi. İkinci olarak Rusya ile yapılan çok önemli bir anlaşma var, kapsamlı bir anlaşma. Rusya ile yaptığı bir anlaşma, anti-emperyalist bir anlaşma, Türkiye'nin o dönemde ihtiyacı olan birçok şeyi sağlayan önemli bir anlaşma.

Bunun akabinde Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne girmesi bence çok önemli bir kazanım. Bu şekilde kayda geçmesi lazım ve davetle gerçekleşiyor. Türkiye davet istiyor, biz ancak davetle geliriz buraya diyor ve o davet resmen yapılıyor. Türkiye, Milletler Cemiyeti'ne giriyor. Balkan Antantı, Sadabat Paktı gibi o dönemde yapılan birtakım anlaşmalarla Türkiye kendi güvenliğini, belirli "yurtta sulh cihanda sulh" ilkeleriyle hayata geçirmeye çalışıyor. Çok kısıtlı imkânlarla ve çok kısıtlı bir kadroyla. Bu dönemi yani Mustafa Kemal Atatürk ve İsmet İnönü dönemini çekingen, ürkek gibi birtakım ifadelerle dış politika tarihimizde anlatan akademisyenlerimiz var. Bunun böyle olduğunu düşünmüyorum. Kendi içine dönük, kendini imar etme, kendini yeniden inşa etme dönemi olarak kayda geçirmeliyiz.

İkinci olarak da fırsat bulunduğu, son dönemde de bizim uyguladığımız dış politika ilkelerinden seçmeli, yani seçerek uygulanan pragmatik hamleler var. Mesela bunlardan bir tanesi Hataş'ın Türkiye topraklarına katılması. Fransızlarla yapılan anlaşmalar ve Türkiye'nin bu dönemde yaptığı çok önemli kampanyalarla birlikte oradaki halkı ikna etmeleriyle çok önemli bir kazanım olarak kayda geçmiş. Gerçi Misak-ı Milli sınırlarının hepsi Türkiye Cumhuriyeti sınırlarıyla örtüşmemiş ama çoğu örtüşmüş. Dolayısıyla burada da bir başarı görmemiz gerekiyor.

Dünya Savaşı'na girilen yıllarda, Türkiye tabii ki Atatürk'ün vefatıyla birlikte önce Almanya'ya doğru bir yakınlaşma eğiliminde olmuştur. Çünkü Almanların çok hızlı şekilde Avrupa'ya istilaları var. Tabii etkiliyor ister istemez İsmet Paşa'yı. Tabir edilir ki bir gece telefon geliyor. İsmet Paşa Cumhur Reisi iken uyandırıyorlar, "Ne oldu?" diyor. "Telefon var", diyorlar. Telefonu kapatınca kahkahalarla gülmeye başlıyor. "Ne oldu Sayın Cumhurbaşkanım?" diyor yanındakiler. "Almanya savaşı kaybedecek, Rusya'yı istila etmeye başlamışlar", diyor. Böyle olunca tabii İsmet Paşa, Amerika'ya doğru hızlı bir manevra yapıyor. Bizim İkinci Dünya Savaşı'na girmedığımız doğru değildir. İkinci Dünya Savaşı'na son hafta girdik, kazananlar tarafında çok kayda geçmese de. Biz hala Dünya Savaşı'ndan yenik çıkmış bir ülke muamelesi görüyoruz. Soğuk Savaş döneminde de gördük.

Atom bombasının kullanılmasıyla birlikte Avrupa'da ve Asya'da birçok paradigma değişikliği oluyor. Atom bombasının kullanılmasının jeopolitik olarak ne anlama geldiği apayrı bir tartışma konusu. Ama İsmet İnönü bunu çok iyi gördü ve Amerika'ya daha yakın bir politika seçti. Bizim dış politikamızın ve yönümüzün Transatlantik'e doğru evrilmesi aslında Demokrat Parti ile değil İsmet İnönü ile. İşte onunla ilgili birtakım anlaşmalar var. Hatta o zaman Amerika'nın da yönlendirmeleriyle "Eğer Birleşmiş Milletler'e üye olmak istiyorsanız çok partili sisteme geçmeniz lazım" iknaları olduğunu da kayda geçmekte fayda var.

Türk dış politikasını kim yapar, Türk dış politikasının rolü nedir bizim iç ve dış resmimizde. Buna da biraz bakmamızda fayda var. Türk dış politikasını Atatürk döneminde tabii ki Atatürk yaptı, dış politikanın o dönemde kudretli bakanları vardı zaman zaman. İsmet İnönü döneminde kendisi ve yine Dışişleri Bakanlığı etkindi. Menderes döneminde rahmetli Menderes'in kendisi zaten Batı ile çok yakın ilişkileri olan, bizim NATO'ya girmemiz konusunda çok büyük çaba sarf eden bir lider olarak kayıtlara geçti.

Türk dış politikasını hayata geçiren kadrolar açısından baktığımızda, Türkiye'nin diğer bir hikayesiyle ölçüyoruz, yani imparatorluktan Cumhuriyete evrilen hikayemizin içerisinde bir modernleşme konusu var, çok önemli bir konu. Yani Türkiye Cumhuriyeti modern bir devlet ve toplumunu modernleştirmek üzere büyük yükümlülük almış, yukarıdan aşağıya bir modernleşme projesi aynı zamanda. Bunun birtakım sebepleri var. Bu çok tartışılmış bir konu. Hala da çözemediğimiz bir konu bizim. Türkiye'yi ikiye bölen bir konu. Çünkü o dönemin, yani Cumhuriyetin kurucuları şöyle düşünüyor: Biz eğer modernleşmezsek, Avrupalılaşmazsak, Batılılar gibi olmazsak yok oluruz. Buna o kadar kanaat getirmişler ki o dönemin sosyo-psikolojisini çok iyi anlamak lazım. Osmanlı'ya bakınca bir yıkım görüyorlar.

Halbuki başka kesimler Osmanlı'ya bakınca mutantan bir hikaye görüyor ama onlar son döneme bakıyorlar. Dolayısıyla o dönemi hiç hatırlamak istemiyorlar ve bu biraz da patolojik bir bakış açısı belki. Yani onu yok saymak gibi bir yerdeyiz. Bizim artık onlarla hiçbir ilgimiz yok. Orta Doğu'ya bakamayız. Arap alfabesi şöyledir, Arap dünyası böyledir gibi birtakım önyargılarımız var ve bunlar yerleşmiş. Bunlar tartışılabilir. Doğru olanları var, yanlış olanları var, aşırı olanları var. Bu ayrı bir tartışma konusu. Modernleşme hikâyemiz ayrı bir şey ama bizim Türk dış politikasını hayata geçiren kadrolar, Türkiye'nin aynı zamanda modern yüzünü temsil eden kadrolar var. Çünkü yabancı dil biliyorlar, Batı ile onlar konuşuyor. Çünkü Türk iç politikasında Batı'nın ne düşündüğünü yani bizi yenmiş olan kudretli Batı'nın ne düşündüğünü onlar tercüme ediyor. Bu Osmanlı'daki Tercüme Odası'ndan beri kısmen böyle yani bir elitizm var burada.

Türk dış politikasının en önemli konularından bir diğeri, belki hedeflerinden bir tanesi diye ifade etmek lazım: Batı ile Türkiye'nin başını belaya sokmamak. Birinci ana ilke bu. Bizim o dönemde statükoculuk dediğimiz, Batıcılık dediğimiz, etraftaki problemlere bulaşmayalım, başımız ağrımasın dediğimiz konunun temelinde bu var. Batı ile karşı karşıya gelmeyelim, ne olacağı belli olmaz. Çünkü oradaki yenilginin izleri var. O paketi taşıyoruz yanımızda.

Türk dış politikasının ikinci hedefi, belki en önemli hedeflerinden bir tanesi de kendi bulunduğumuz konumu kaybetmemek, sınırlarımızın güvenliğini sağlamak. Fakat Batı içerisinde yer almışız biz bu kültürel mirası reddederek, Osmanlı'nın kültürel mirasını reddederek, kendimizi Batı sistemi içerisinde konumlandırmayı tercih etmiş bir ülkeyiz. Bunu emsalsiz ve çok değerli görüyor, o dönemin elitleri. Bugün de öyle ama bunu korumak da en önemli hedeflerden bir tanesi. Dolayısıyla bunu zedeleyecek, bu görüntüye zarar verecek, onu yıpratacak hiçbir iç politika tercih edilmiyor veya dışarıdaki tercihler çok fazla önemsenmiyor. O dönemde mesela 1930'larda, 1940'larda Arapların bağımsızlıkları ile ilgili süreçlerde Türkiye'nin angaje olmaması belki de birçok fırsatın o dönemde kaçırılması anlamına gelebilir. Ama bunun bir açıklaması var, onu söylemek istiyorum.

Başka nasıl bakabiliriz Türk dış politikasına... Bir kronoloji konusu var. Bununla ilgili çok fazla tartışma yok Türkiye'de ama işte Atatürk dönemi, İsmet İnönü dönemi veya tek parti dönemi... Daha sonra Adnan Menderes, dönemin Adalet Partisi Demokrat Parti iktidarında Batı'ya daha angaje gibi anlaşılan, sanki Sovyetlere yaklaşıyorken darbe gelmiş gibi... Buralarda aktörlerin değiştiğini de görüyoruz Türk dış politikasının tarihsel sürecinde. Atatürk gibi belki o kadar olmasa da İsmet İnönü gibi dönem dönem güçlü liderlerle...

Celal Bayar'ın mesela çok uzun bir Amerika ziyareti var, Amerika ile çok yakın ilişkiler geliştirme hedefleri var. Ama dış politikada çok etkin olduğunu göremiyoruz. Turgut Özal gibi liderlerin -şimdi tabii ki Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan döneminde- dış politikada temel referans olmayı tercih etmeleri, mevcut dış politika elitleriyle liderler arasında zaman zaman çatışmalara yol açtı. Bunu bir kere hatırlamamızda fayda var. Şu anda böyle bir problem görünmüyor ama bunu da yenmek kolay olmadı. Yani Türk dış politikasının en önemli konularından bir tanesi siyasi iradenin başındaki kişilerin tercihleriyle, Bakanlık'ta politikayı hayata geçiren kişilerin tercihleri çeliştiğinde Bakanlık diplomatlarının ayak diremesiydi bu tercihleri hayata geçirme konusunda. Burada da bizim bugün hem demokratikleşme anlamında hem siyasi iradenin tercihlerinin birincil derecede önem kazanması anlamında çok önemli mesafeler kat ettiğimizi kayda geçirmek isterim, bu da önemli bir konu.

Dış politikayı kim yapar, kim yaptı? Yine tarihten bu güne kadar baktığımızda dış politika'nın aktörleri tabii öncelikle ülke liderleri. Parlamenter sistem dönemlerinde başbakanlar, daha sonra dışişleri bakanları, işte büyükelçilik kadrolarımız. Ama zaman zaman bu resme giren ve çıkan veya girip kalan birtakım kurumlar var. Mesela Milli Savunma Bakanlığı çok önemli bir aktör. Özellikle 1960 darbesinden sonra Amerika ile Türkiye arasında transatlantik güvenliği denkleminin en önemli yorumcusu, tabiri yerindeyse, Türk Silahlı Kuvvetleri'ydi. Türkiye'de bir darbe riskinin var olması yıllar boyu bu kapının açık olmasından kaynaklanıyordu. Evet tabii ki Savunma Bakanı veya Bakanlığı dönem dönem değişik tercihlerle, değişik konularla problemleri çözerken, önlemeye çalışırken veya sahada operasyon yaparken dış politika da yaparlar. İki gün önce Savunma Bakanı, MİT Müsteşarımız, Dışişleri Bakanı, Moskova'da birtakım görüşme-

ler için Rusya'ya gitti. Bu doğaldır. Ama bütün çerçeveyi sadece Savunma Bakanlığı'nın belirlediği bir dış politika angajmanı çok da esnek olmasa gerek diye düşünüyorum.

Bugün geldiğimiz noktada Türkiye'de, İbrahim Bey de bahsetti, içerisinde FETÖ unsurlarının temizlenmesi ile Türk ordusu hem Türk dış politikasının hem de siyasi iradenin kararlarının önemli destekleyici unsuru haline geldi. Bunların da kıymetini bilmemiz lazım diye düşünüyorum.

Bir iki dakikaya bitireyim, son 20 yılı arkadaşlarım herhalde daha yoğun hazırlandılar. Önceki kısımları bir anlamlandırma denemesi benim bu konuşmam. Size bilgi aktarmak için burada değilim. Onları zaten istediğiniz şekilde görebilirsiniz. Artık bilgiye erişimde bir sorun yok o yüzden nasıl bakabiliriz sorusunu sormak istedim. Bugün bizim geldiğimiz nokta, son 20 yılda verilen mücadele, ondan önce yine Menderes döneminde yapılan hamleler yani burada bir birikim olduğunu ifade etmek isterim. Hangi iktidar olursa olsun, her neslin bu geldiğimiz noktada bir emeği var. Bir tuğlası var bu duvarda, bu binada. Dolayısıyla bizim şu anda elimizde bulduğumuz bu hane, bu duvar, bu birikim çok değerli ve çok kıymetli çünkü yokluk yıllarından itibaren bunun üzerine çalışılarak bu bina inşa edildi. Bu yüzden bunun değerini ve kıymetini bilmemiz lazım.

Yunus Emre, TİKA, Türk Hava Yolları, Maarif Vakfı gibi birçok kurumumuz var. Bunların da dış politika yapım sürecinde çok değişik ve dahadetaşık, daha teknik rolleri olduğunu kabul etmek gerekir. Ama şu anda bizim geldiğimiz noktada, dünyanın durağan, herkesin yerinin belli olduğu, kimin hangi hareketi nerede, nasıl yapacağını bile bilindiği o Soğuk Savaş döneminde yaşamıyoruz. Çok büyük belirsizlikler döneminde yaşıyoruz. Jeopolitik olarak dünya yeni bir sistem savaşına hazırlanıyor. Üzgünüm, bunu söylediğim için. Ama son 500 yıldan beri olmayan bir şey oluyor. Zenginlik ilk defa Batı'dan Asya'ya doğru kayıyor. Bilim ve teknoloji konusunda da yine Asya'da çok büyük yarış var Batı ile. Henüz şirketler anlamında, zengin kişiler anlamında sayısal olarak Asya önde değilse bile artık yarışta ve bu yarışta destekleyecek kurumlara da sahip. Çin, Hindistan, Japonya gibi ülkeler.

Şimdi bu meydan okumaya biz nasıl giriyoruz? Genelde yeni sistemler, bu defa öyle olmaz diyeceğim ama hep öyle olmuş, tarihte çok büyük savaşlardan sonra kurulur. Biz İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan "Bretton Woods" sisteminin içerisindeyiz. O da İkinci Dünya Savaşı galiplerinin kurduğu bir sistem. Bu sistem 1972'de sallandı, 11 Eylül'den önce 2000'de AB bölgesi euroya geçince sallandı, çok korkunç bir şekilde sallandı. Şimdi de Çin'in yükselmesiyle çok büyük bir meydan okuma ile karşı karşıya. Dolayısıyla burada ya barışçıl bir geçiş olacak ya da çok büyük bir savaşla geçiş olacak, başka bir seçenek yok. Biz Türkiye Cumhuriyeti olarak hem ekonomimizle hem siyasetimizle hem liderliğimizle hem dış politikaları hayata geçiren kadrolarla, entelektüellerimizle, sizlerle bu yeni dünyaya nasıl daha güçlü gireriz endişesiyle hareket ediyoruz. Beni dinlediğiniz için teşekkür ederim.

Prof. Dr. Muhittin Ataman

Mehmet Akif hocama çok teşekkür ediyorum. Hakikaten aslında her bir hocamızı birer gün arayla veya hafta arayla bağımsız konferanslara davet etmek lazım idi. Ama format böyle, yapacak bir şey yok. Kusura bakmayın onun için. Bu zaman baskısı dolayısıyla uzatmadan sözü ikinci konuşmacımıza, Prof. Dr. Nurşin Ateşoğlu Güney hocamıza vermek istiyorum. Hocam söz sizin.

Prof. Dr. Nurşin Ateşoğlu Güney

Öncelikle SETA'ya çok teşekkür ederim. Bu önemli bir toplantı ve dönemsel olarak Yeni Türkiye Yüzyılı'nın 20 Ekim 2022'de ilan edilmesinin arkasındaki o jeopolitik dönüşümün birleşmesi adına bugün burada toplanmamızın önemli olduğunu düşünüyorum. Akif hocam da bize çok detaylı ve çok zengin bir şekilde Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bugüne kadar olan süreci açıklamaya çalıştı. Hatta ilerisine gidip bu dünyanın karşı karşıya kaldığı yeni meydan okumalarla birlikte içine girdiğimiz bu dönüşüm sürecinin nasıl sonlanacağı yönünde de ya barışçıl ya da çatışmacı bir yolla nihayete varacağını söyledi. Evet, belki ben konuşmamın sonunda buna bir alternatif de getirebilirim diye düşünüyorum.

Konjonktürel olarak biliyorsunuz Batı'nın ortaya koyduğu bir tanım var. Bu orta büyüklükteki güçleri ikiye ayırmış durumdadır. Bir: Geleneksel olarak bilinen orta büyüklükteki güçler. Bunlar Batı'ya yakın olan, statükodan yana olan Avustralya, Yeni Zelanda, Kanada gibi ülkeler. Bu ülkelerin Batı ve liberal uluslararası sistemle uyumlu olduğunu söyleyenler tanımın içerisine giriyor. Yine Batı'nın önümüze attığı bir tanım ise şu anda 90'lardan sonra ortaya çıkan yeni orta büyüklükteki güçler. Bunlar da Türkiye gibi Brezilya gibi Meksika gibi ülkeler. Daha da çoğaltabiliriz örnekleri. Güney Afrika gibi yeni yükselmekte olan orta büyüklükteki güçler... Bunları Batılılar, her nasılsa şu andaki mevcut liberal uluslararası sisteme karşı ve statükoya karşı hareket edebilen daha bağımsız varlıklar olarak tanımlıyorlar.

Şimdi sondan başa gideceğim. Aslında Akif hocanın kapanış cümleleri beni heyecanlandırdı. O yüzden böyle başladım. Önemli olan şu: Güney Koreli bir uluslararası ilişkiler uzmanına göre, eğer bu orta yeni orta büyüklükteki güçler bir araya gelebilirse, bugün içinde bulunduğumuz bu Yeni Soğuk Savaş'ın kutuplaşmacı atmosferinde bu orta yeni orta büyüklükteki güçlerin bir arada hareket etmeleri sonucunda bu kutuplaşmanın önlenmesi mümkün.

Ayrıyeten yine Batı'nın yanlış olarak ötekileştirdiği bu grubun aslında zaman zaman kendi stratejik otonomileri çerçevesinde hareket edebilmelerinin mümkün olduğu ve bunun aslında uluslararası sistemin bazı noksanlıklarının giderilmesi ve aynı zamanda bu kutuplaşmanın da bir

şekilde önlenmesi yönünde faydalı olacağını söylüyor kendisi. Ve bu yeni orta büyüklükteki güçlerin aslında kötü ülkeler olmadığını da ayrıca altını çiziyor ve zaman zaman ABD'nin uygulayabildiği Doğu Akdeniz'deki ittifak kuşakları gibi dünyanın çeşitli yerlerinde bu seçici ittifaklar olduğunu vurguluyor. Hint Pasifik'te görüyoruz, Quad olsun Aukus olsun, diğer ittifaklar da içine girdiği seçici ittifaklarla bir şekilde çok taraflılıktan mini taraflılığa doğru bir geçiş gerçekleştiriyor. 90'larda hocamın da bahsettiği gibi İkinci Dünya Savaşı sonrası kurulan o liberal sistemin, yani şeffaf, adil, kapsayıcı sistemin aslında ABD'nin gücüne artı getirmediğini, tam tersine kendi rakibi Çin'in bundan bir şekilde faydalandığını görüyoruz. Bu algıyla ABD aslında kendisini revizyonist güç olarak ilan eden Rusya gibi Çin gibi ülkelere kıyasla bu tür seçici ittifaklar içine girmektedir ya da ticaret ve iktisadi alanda İkinci Dünya Savaşı sonrası ve 90'larda pekiştirilmiş olan liberal düzenin belirli normların aksine birtakım davranışlarda ve taktiklerde bulunmaktadır. Bu suretle kendisinin de revizyonist davranış biçimini geliştirdiğini, bunu da aslında azalan gücünü mümkünse bir şekilde kuvvetlendirmek için, Pax Americana için ya da şu andaki hegemonyası azalan Amerika'nın 2.0 sürümünü oluşturmak için yeni stratejiler içerisine girdiğini söylemek lazım.

Bu sabah Sayın İbrahim Kalın ifade etti, "Türkiye eksenini" dedi. Ben bunu aslında Türkiye'nin stratejik otonomisi olarak okuyorum yani hepsi aslında aynı anlama geliyor. Türkiye bunu aslında son yirmi yılda başardı, etkili kapasitesiyle, askeriyesiyle, diplomasisiyle, savunma sanayiindeki gelişmeleri ve bunun gibi pek çok yeni edindiği kapasiteler sayesinde daha özgür ve gerektiğinde Güney Koreli uzmanın ifade ettiği gibi yeni orta büyüklükte etkili bir güç olarak istediği zaman kendi ulusal güvenlik çıkarları ile uyumlu olduğunda Batılı müttefiklerine hayır diyebileceği ve kendisinin çıkarları doğrultusunda uluslararası ilişkilerde daha farklı davranışlarda bulunabileceğini gösterdi.

Bu aslında Batı'yı reddetmek anlamına gelmiyordu. Tam tersine bu jeopolitik dönüşüm sonucunda şu anda dünyanın karşı karşıya kaldığı yeni Soğuk Savaş döneminde, yeni büyük güçlerin rekabeti çerçevesinde, bunun negatif yansımalarını bölgemize izdüşümünü gördüğümüz anlarda, Türkiye'nin yapmaya çalıştığı bu stratejik otonomi sayesinde edindiği kapasitelerle birlikte daha özgür ve bağımsız davranmasıydı ve bunu da başardı.

Bu bağlamda nasıl Almanlar "Zeitenwende" diyor 2022 yılı için ve uluslararası ilişkiler tarihi açısından 1648 vs. diye devam ettiriyorlar o süreci, belirli dönüm noktalarını; bence Türkiye için de dönüm noktası, bu stratejik otonominin sağlanması ve pekiştirilmesi anlamında 2022 yılı çok önemli. Çünkü Türkiye 2022 yılında kendisine yönelen bütün o kısıtlamaları "containment" dediğimiz çevreleme, belirli alana sıkıştırma politikalarını hem karada hem denizde kendi kapasitesiyle geri püskürtmeyi başardı. Yani hem masada hem sahada başarılı olduğunu kanıtladığı bir yıl oldu.

Şimdi dünyanın bu meydan okumalarla karşı karşıya kaldığı süreçte Sayın Kalın'ın ifade ettiği gibi Türkiye'nin, zaman zaman eksen kaymalarıyla bu özerk davranışı ve kendi ulusal çıkarları doğrultusunda hareketi nedeniyle suçlandığı dönemler oldu. Aslında bu kabul edilebilecek bir şey

değil. Bakarsanız Macron, Çin ziyareti sırasında Avrupa'nın Avrupa Birliği adına stratejik özerkliğe yeniden geri dönüşünün sinyallerini vermeye çalıştığı konuşmasında aslında "de-risking" dedi yani risklerin azaltılması stratejisini ortaya koydu AB adına. Şimdi bunların hepsi farklı farklı ifadeler ama herkesin geldiği nokta aynı. Ukrayna üzerinden Rusya ve Batı-ABD-AB, Hint Pasifik'te ABD ve onun yanına takılan bazı Batılı ülkeler ve onun karşısında yükselen Çin...

Bu mücadele devam ederken herkes aslında kendisine yönelik zararları minimize etmek ve kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmek üzere sahada bilfiil bulunuyor. Türkiye'nin de yapmaya çalıştığı bu. 22 Ekim'de bu konjonktür içerisinde Sayın Cumhurbaşkanımızın ilan ettiği, bu yeni Türkiye'nin 100. yılı yani ikinci yüzyıla gireceği yeni yüzyıl vizyonunun ilan edilmesi bence çok kıymetli, çok önemli. Bunda hem içeriye hem dışarıya dönük Türkiye'nin bundan sonraki yol haritasını ve neler yapacağını ipuçlarını bulabiliyoruz. Daha da önemli olan Türkiye'nin kendi vatandaşının refahını artırmasının yanında kendi bölgesinde ve ötesinde bir şekilde istikrar ve barışı temin eden bir aktör olmak yönünde kararlı olduğunu görüyoruz. Sayın Cumhurbaşkanımız bununla ilgili olarak Türkiye'nin 2022 sonrası yani bu 2. yüzyılda da stratejik otonomisini sürdürmekte kararlı olduğunu, hem kendi vatandaşının refahını artırmak için hem bölge istikrarı hem de küresel anlamda belirli sorunlara da çözüm bulmak için hazır olduğunu ilan etti. Bence bu oldukça önemli. Çünkü bu bağlamda da zaten ilişkilerini de mevcut konjonktür içerisinde çeşitlendiren bir Türkiye görüyoruz. Bunun devam edeceğini de görebiliriz.

Burada bir noktanın da altını çizmek gerekiyor: üçüncü yol. Ben buna üçüncü yol da diyorum, Türkiye bu yeni kutuplaşmaya meylenmiş rekabet içerisinde aslında bir anlamda bu stratejik otonomisini muhafaza ederken, büyük güçler arasında dengelemeye dikkat ediyor. Bir yandan da akil ve erdemli dış politikasının gereğini sahaya sürerken hem bölgesinde hem bölgesinin ötesinde küresel sorunlarla ilgileniyor. Mesela bu gıda krizi sorununa çözüm bulmak gibi... Bütün bunlar çerçevesinde baktığımızda aslında daha etkili ve özerk davranabilme iradesine sahip bir Türkiye görüyoruz. Bundan sonraki ikinci yüzyılda da bunun devam edeceğini söylemek mümkün.

Bir parantez açarsak, aslında biraz önce bahsetmiştim. ABD'nin 90'lı yıllardaki hegemon gücünü bir şekilde kuvvetlendirmek adına beklenenin aksine revizyonist davranışlarda bulunmasını Türkiye, sadece ABD'nin değil küresel sistemin, II. Dünya Savaşı sonrası kurulan, 90'lı yıllarda kuvvetlenen bu liberal uluslararası sistemin aslında küresel yönetimi karşılamakta etkisiz kaldığının altını çizerek, bunun başlardaki gibi daha adil, şeffaf ve kapsayıcı bir sistem olması için belirli reformlar yapılması gerektiğini sıklıkla dile getiriyor.

Hatta onu ileriye götürecek reformlar sayesinde daha adil bir dünyanın mümkün olabileceğini ve dünyanın beşten büyük olduğunu dile getiriyor Sayın Cumhurbaşkanımız. Aslında Türkiye'nin, bu eksen kaymasıyla ya da yeni orta büyüklükte güç olarak anti-statükocu ilan eden bazı Batılı merkezlerin aksine İkinci Dünya Savaşı sonrası ortaya konan bu liberal uluslararası sistemin umduğu adil, şeffaf, kapsayıcı sistemin daha da ileri götürülmesi yönünde taleplerle ortaya çıktığını görüyoruz ve bunun da altını doldurduğunu söylemek mümkün.

Evet, geriye dönersek tabii şu da önemli: Şu anda bu yeni jeopolitik sürecin içerisindeyiz ve bunun ne zaman biteceğini bilmiyoruz. O nedenle Türkiye'nin bu üçüncü yol ve stratejik otonomisini elindeki bu akıl ve erdemli dış politika enstrümanları ile sürdürmesi çok da kolay bir şey değil. Ama bugüne kadar bunu başarıyla sürdüren bir Türkiye'den bahsediyoruz ve aslında uluslararası ilişkiler yazınına da bakarsak Batıda da çok farklı görüşler var. Bu hegemonyacı bakış açısına bakarsak bir geçiş sürecinin başladığı yönünde emareler var. Çünkü yükselen bir Çin var, gücü azalan bir ABD var. Bu sürecin gidişata bağlı olarak ya çatışmacı ya da barışçıl bir şekilde olabileceği yönünde bu teorinin savunucularının beklentileri var. Belki çok zor olmakla birlikte Türkiye'nin bu yeni orta büyüklükteki güçlerle birlikte hareket etmesi sonucunda üçüncü yol ve akıl ve erdemli dış politika söylemi doğrultusunda bu geçiş sürecinin çatışmasız -tam barış demek istemiyorum ama statükoyu koruyan bir şekilde- sürdürülmesi mümkün olur diye düşünüyorum.

Bir diğer ekole dönersek, aslında dayanakları İngiliz Okulu'ndan ama biraz daha farklılaştırmışlar. Oradaki beklenti ise bu geçiş sürecinin hâlihazırda başladığı yönünde yani 24 Şubat'ta Ukrayna savaşı başladığında uluslararası liberal sistemin sancılarının bir şekilde ortaya çıktığı ve yeni bir dünya düzenine geçip de aslında bunun ilk adımları olduğu ya da sinyalleri olduğu yönünde beklentiler var.

Birçoğuna göre zaten bu geçiş süreci çoktan başladı. Hiç kimse bu geçiş sürecinin ne kadar süreceğini ve ne zaman biteceğini bilmiyor. Soğuk Savaş'a geri döner, bir hesaplama yaparsak 45 yıl gibi bir süreden bahsediyoruz. Ama bence en vurucu şey şu: Herkes dünya düzensizliğinden, tek kutuplu sistemden çok kutuplu sisteme yönelik bir geçiş beklentisi içerisinde.

Korosteleva ve Flockhart'ın beklentisi ise biraz farklı. Bu mücadelenin büyük devletler arasındaki kutuplaşma şeklinde gerçekleşmeyeceğini düşünüyorlar. Tam tersine bundan sonra çok taraflılık yerine dünya diplomasisinin ortaya çıkacağı yönünde bir beklentileri var. Yani çoklu bir düzenden bahsediyorlar. Uluslararası liberal sistemin yok olduğu değil ama onun karşısında bazı alternatiflerin olabileceği ve bu çoklu dünya düzenleri arasında bir rekabet olabileceği yönünde beklentileri var.

Sonuç itibariyle, Akif hocam savaş çıkarsa bu daha kısa sürer demeye getiriyor tabii ama bence bunun maliyeti çok yüksek yani nasıl Soğuk Savaş döneminde nükleer caydırıcılık büyük güçleri karşı karşıya getirmekten alıkoyuyorsa aslında bugünün dünyasında da bence her türlü rekabetin şiddetine rağmen büyük güçler büyük bir savaşı göze almak yönünde kar-zarar hesabı yaptıklarında maliyetin çok yüksek olduğunu söylemek mümkün. Benim görüşüme göre vekil savaşları gibi olabilir ama dediğim gibi bunun sonucunda nereye varır, bunun cevabı yok. Ama şu an itibariyle geri dönersek Türkiye'nin bence bundan sonraki yol haritasında yani 2023'ten sonrasında temel ilkelerinde büyük bir değişiklik olmayacağını düşünüyorum. Tabii ki seçimlerdeki iktidar değişimine bağlı olarak bir dönüşüm olabilir ama aslında Türkiye'nin ulusal güvenlik ve savunma politikalarındaki şu gidişatın mevcut yönetimle birlikte devam edeceğini düşünüyorum. Onun aksi bir durumda ise bazı farklılıklar olma ihtimali yüksek. Teşekkür ederim.

Prof. Dr. Muhittin Ataman

Çok teşekkür ediyorum, Nurşen hocam. O bahsettiğiniz maliyet, Soğuk Savaş döneminde karşılıklı garantili imha dedikleri çılgınlık olarak ifade ettikleri durum giderek artıyor zaten. Çünkü herkesin yıkıcılık potansiyeli artıyor. İnşallah öyle bir şey olmaz diye umut ediyoruz. Kemal hocama sözü vereceğim ama bir soruyla beraber sözü vermek istiyorum, Kemal hocam. Az önce Akif hocamız elitist bir karar verme sürecinden bahsetmişti. 20. yüzyıl boyunca Türk dış politikasının yapım sürecinde son dönemlerde çok katmanlı bir dış politika yapısı olmaya başladı. Çok boyutlu bir dış politika, çok taraflı bir dış politika her birisi ayrı bir şey ifade ediyor.

Yani artık sadece Cumhurbaşkanı, Dışişleri Bakanı veya bakanlık personelleri değil, Savunma Bakanlığı, Türk Silahlı Kuvvetleri, Milli İstihbarat Teşkilatı, TİKA gibi hatta Ticaret Bakanlığı da dâhil olmak üzere çok sayıda devlet kurumunun daha aktif bir rol oynamaya başladığını görüyoruz. Bir de farklı katmanlarda bunun karşımıza çıktığını, öbür tarafta sivil toplum kuruluşlarının ortaya çıktığını görüyoruz. Bir de ekonominin dış politikada çok ağırlıklı bir yer edindiğini görüyoruz. Rahmetli Özal ile başlayan bir süreç olarak. Son zamanlarda da dünyanın en fazla savunma veya silah ihracatı yapan ülkelerinden birisi olmaya aday olduğumuzu görmeye başladık. Dolayısıyla dış politikanın konularında da bir zenginlik, bir çeşitlilik olmaya başladığını görüyoruz. Siz bu son yirmi otuz yılı dikkate alarak bunu nasıl yorumlarsınız, söz sizin buyurun.

Prof. Dr. Kemal İnat

Teşekkür ediyorum Muhittin hocam. Aslında benim ekonomik rakamlara olan ilgimi biliyorsunuz. Gerçi sorunun iki boyutu vardı ama ben Türkiye'nin son dönemde dış politikasında ciddi bir dönüşüm olduğu tezi üzerinden, bu dönüşümü de daha çok ekonomi, daha doğrusu ekonomik alanda söz konusu olan gelişmenin dönüşümü mümkün kıldığından bahsedecektim. Ama Nurşen hocanın kullandığı bir kavramla başlamak istedim. O da “Zeitenwende” (dönüm noktası) kavramını kullandı. Ben de gördüm Alman medyasında.

Son birkaç ay içerisinde yazdığımız bir ortak makale vardı. Bu küresel dönüşüme yani küresel güç mücadelesine üç tane aktörün nasıl reaksiyon gösterdiğini karşılaştırdık. Birisi Türkiye, birisi Almanya, birisi de İran. Farklı görünüyorlar ama biz onların ortak bir yönünü bularak bu karşılaştırmayı yaptık. Kısaca ondan bahsedeceğim. Oradan Türkiye'ye geçeceğim. Ortak yönleri şuydu: Üçü de aslında bir şekilde bağımsız hareket etmeye çalışan orta büyüklükte güçler. Kimisi ekonomik alanda öne çıkıyor yani o güç potansiyeli ekonomik alanda. Mesela Almanya ekonomik alanda Türkiye ve İran'a göre daha yüksek potansiyele sahip. Kimisi de askeri alanda daha fazla öne çıkıyor. Türkiye mevcut konumu itibariyle Almanya'dan daha fazla ekonomik potansiyele sahip. İran da zengin potansiyele sahip, enerji kaynakları açısından çok zengin bir ülke. Bu üçü nasıl reaksiyon gösterdi konulu bir makaleydi bu.

Vardığımız sonuç şu oldu doğrusu. Bu süreci bağımsız kalarak ve bunu da denge politikası izleyerek sağlamak. Kim buna sadık kaldı? Makale, hedefine ulaştı günümüz itibariyle ama bu süreç devam ediyor. Bundan sonra yeni gelişmeler söz konusu olabilir. Türkiye'nin diğer aktörlere göre daha bağımsız, daha başarılı olduğu sonucuna vardık. Neden? Aslında belki çıkış şartları açısından problemlili olmasına rağmen Türkiye'nin bir şekilde o denge politikasını yürütme konusunda şu ana kadar başarılı olduğunu gördük.

Almanya aslında son zamana kadar başarılı bir şekilde yürütüyordu. Rusya ve Çin ile Amerika arasındaki mücadelede bir şekilde Batı'nın yanında ama Rusya'yı idare eden Çin ile de ekonomik çıkarlarını ön planda tutan bir politika izleyebiliyordu. Rusya konusunda Ukrayna sa-

vaşı, bu politikasını sona erdirdi. Almanya'ya öyle bir hareket alanı bırakmadılar. Savaş başladığında önce dediler ki biz sadece kask veririz Rusya'ya, doğrudan bir karşılaşma içerisine girmek istemeyiz. En son tank vermeye kadar gitti bu iş, bundan sonra da ne istenirse veriyorlar. Önce itiraz ediyorlar, Alman Başbakanı Scholz itiraz ediyor. Dolayısıyla onlar denge politikasını terk etmek zorunda kaldılar. Amerika Birleşik Devletleri'nin peşine takılma politikasına döndüler. Bunu isteyerek yapmadılar ama Almanya'daki hükümetin küçük ortakları Amerikancı politika izliyor: Liberal demokratlar ve Yeşiller. İçeride ve dışarıda Avrupada, Avrupa Birliği içerisinde Polonya gibi Litvanya gibi ülkelere ciddi baskı yapıyorlar. Dolayısıyla Almanya başarısız oldu, bağımsız politika, denge politikası izleme konusunda.

İran'ı da biliyorsunuz, "Ne Doğu ne Batı" sloganıyla çıktılar. Ama Batı'dan gelen baskılar o kadar ağırlaştı ki en son yaptırımları hepimiz biliyoruz, çok fazla. O da önce Rusya'ya yaslanmak zorunda kaldı, şimdi de Çin'e fazla yaslanan bir politika izliyor.

Türkiye, İran kadar zengin doğal kaynaklara sahip bir ülke değil. Almanya gibi de yetmiş seksen yıllık bir sanayi devleti birikimi söz konusu değil. Türkiye'yi karşılaştırdığımızda bir şekilde Doğu ile Batı arasında o denge politikasını şu ana kadar, yani son 20 yıldan bahsediyorum, oldukça başarılı bir şekilde yürüttü. Yani bunu herkes teslim eder herhalde. Hatta bundan dolayı da ağır suçlamalara maruz kalıyor Batılı müttefikleri tarafından. Böyle bir giriş yapmak istedim.

Hızlıca biraz rakamlardan söylemek istiyorum. Şimdi Türkiye'nin dış politikasında ciddi bir dönüşüm geçirdiğini iddia ediyorum. Aslında sizler de bunu kabul ediyorsunuzdur ya da sizler de aynı fikirdesinizdir. Bu dönüşümü hangi alanlarda görüyoruz kısaca onlardan bahsedeceğim. Sonra da bu dönüşümü mümkün kılan şey neydi, orada ekonomi rakamlarına hem uluslararası sistemde hem de Türkiye'nin kendi ekonomik kapasitesinde ne gibi değişiklikler söz konusu oldu, biraz onlardan bahsedeceğim ve tamamlayacağım.

Türkiye dönüşümünü hangi alanda görüyoruz? Bir kere Batı ile ilişkilerinde görüyoruz, son 20 yıl içerisinde Türkiye'nin Batı ile ilişkilerinde ciddi bir dönüşüm oldu. Bunun bedelini de ödüyor Türkiye. Az önce söylediğim bağımsız politika, denge politikası izleme çabası içerisinde hareket ettiği için Türkiye, başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere Avrupa ülkeleriyle de ciddi sorunlar yaşadı. Onların ciddi baskılarına maruz kaldı. Amerika Birleşik Devletleri'nin Türkiye'ye yönelik baskılarını görüyoruz. Avrupa Birliği ile AK Parti'nin ilk yıllarında çok ciddi bir ivme kazanılmıştı. 2002- 2005 arasında Türkiye katılım müzakerelerine başlamıştı ama Almanya'da Merkel'in başbakan olması, Fransa'da Sarkozy'nin cumhurbaşkanı olması sonrasında bu sürecin istenildiği gibi yürümediğini gördük. Ardından Türkiye'nin daha otonom bir şekilde hareket etmesi dış politikada Avrupalıları da rahatsız etti. Bu refleks yani Türkiye'yi kendi çizgisinde görme refleksi sadece Amerika Birleşik Devletleri'nde yok, Avrupalılarda da aynı refleks söz konusu. Dolayısıyla dediğim gibi hızlı hızlı geçeceğim, süreyi verimli kullanma açısından. Batı ile ilişkilerinde ciddi bir dönüşüm olduğunu hepimiz görüyoruz.

İkincisi, Türkiye mesela şu konuda oldukça başarılı hareket etti. Bu Asya'nın yükselişi dediğimiz yani Batı'nın üstünlüğü dediğimiz olgunun, -yani yaklaşık 200 yıllık bir olgudan bahsediyoruz belki 250 yıllık- artık dönüştüğünü, Batı'nın mutlak üstünlüğünün kalmadığını, hala belki göreceli olarak Batı'nın üstünlüğünün kısmen devam ettiğini ama Batı'ya karşı ciddi bir meydan okumanın söz konusu olduğunu görüyoruz ve denge politikası da zaten bunun sonucu. Aslında böyle bir olgu olmasaydı, Asya'nın yükselişi olmasaydı Türkiye'nin bu denge politikasını izlemesi mümkün olmayacaktı. Uluslararası koşullar buna imkân vermeyecekti. Belki ABD ve Avrupa ülkeleri, Türkiye'ye daha ağır baskılar yapacaklardı ve başarılı olabilirlerdi. Ama Türkiye o Asya'nın yükselişi dediğimiz şeyi görüyor.

Bunu rakamlarla ifade etmek isterim. Mesela 1990 yılında satın alma gücü paritesine göre gayrisafi yurtiçi hasılda, yani satın alma gücü partisine göre milli gelirden üretimde Batılı ülkelerin 1990 yılında dünyadaki üretimdeki payı %45,6 idi, 2021 yılında bu %36'ya düşüyor. Batı derken hepsini katıyorum içine, 34 tane ülkeden bahsediyorum. ABD, AB ülkelerinin tamamı, İngiltere, Norveç, İsviçre, Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda. 34 tane ülkenin %36'lık payı var dünya üretiminde 2021 yılında, 90'da %45 civarındaydı.

Asya'nın yükselişi derken aklımıza gelen ülkeler: Doğu, Güney ve Güneydoğu Asya, Rusya hariç 21 ülke. Bunlar %23'ten %39'a çıkarmışlar payını, yani 1990'da %23'tü şu an %39,4. Batı'nın %36 olduğunu söylüyorum yani Batı'yı geçmiş durumda şu anda. Satın alma gücü paritesi açısından baktığınızda dünyanın en büyük ekonomik gücü artık Batı değil. Yani Çin, Japonya, Endonezya, Malezya, Güney Kore ve Hindistan'ın da dâhil olduğu Asya, dünyanın en büyük gücü. Yani söz konusu dönemde dünyanın ekonomik üretimi 5 kat artarken Asya'nınki 8,4 kat artmış, Batı dünyasının 4 kat artmış toplamda.

Türkiye bunu iyi okuyor bence. Birincisi bu, ikincisi ise Türkiye'nin küresel güçlerle ticaretinin gelişimine bakarsak burada da ilginç şeyler söz konusu. ABD, Rusya ve Çin, yani bu üçüyle karşılaştırdık bu bahsettiğim makalede. Türkiye'nin ABD'ye ihracatı ve ithalatı yine 2000-21 arasında azalmış. Bu 21 yıllık süre içerisinde Türkiye'nin ABD'ye olan ihracatı %43 azalmış. Amerika'dan ithalatı %32 azalmış yani daha doğrusu payı, ihracatı ve ithalatı mutlak olarak değil. ABD'nin Türkiye'nin ihracatındaki ve ithalatındaki payında ciddi bir azalış söz konusu. Rusya'nın ihracattaki payı %9 ithalatındaki payı %48 artmış, ABD'de ciddi bir azalış söz konusuyken Rusya'da özellikle ithalatımızda ciddi bir artış söz konusu. Çine gelince Çin'in Türkiye'nin ihracatındaki payı %390 artmış. Biz hep ithalat açısından düşünüyoruz. İşte Çin bütün dünyayı kendi ihraç ürünleriyle kapladı diye Türkiye de bundan payını aldı ama Türkiye'nin söz konusu dönemde ihracatında Çin'in payı da %390 artmış. Bu ciddi bir artış yani Türkiye ayak uyduruyor. Az önce söyledim ya iyi yönetti. Türkiye o küresel güç dönüşümüne ayak uyduruyor. İthalatındaki payı %386. Şimdi onu söyleyeceğim, ticaret açısından bahsediyorum arkadaşlar. İşte bu iyi yönettiğinin bir başka göstergesi. Türkiye'nin ithalatında Çin'in payı aynı dönemde %386 artmış yani Çin'de devasa bir artış söz konusu.

Şimdi bu açıdan bakarsak denge politikasına bunu bağlayalım. Gerçekten Çin ve Rusya, Türkiye'nin dış ticaret açığının ana sorumluları. Her iki ülkeden ithalatı çok fazla yapıyoruz, ihracatı az yapıyoruz, onlara dış ticaret açığımız çok fazla. O yüzden ithalat açısından baktığımızda aslında Asya'ya ciddi bir bağımlılığımız oluşmuş ama ihracatımız açısından baktığımızda hala Avrupa bizim için çok önemli. Dolayısıyla o denge politikasını korumamız gerekiyor. Hani zaman zaman Avrupa ülkeleriyle ya da Amerika ile çok gerildiğinde Türkiye'nin ilişkileri, birtakım sözler, sesler duyuyoruz ya işte "Sırtımızı dönelim oraya, artık biz Asya ile bütünleşelim falan. Hatta güvenlik boyutu ile ilgili, NATO'da artık niye, ne işimiz var falan". Bu rakamlar aslında ikisini de birlikte yürütmemiz gerektiğini söylüyor. İthalat açısından Türkiye'nin Asya'ya bir bağımlılığı oluşmuş ama Asya'nın aynı zamanda son 20 yıl içerisinde Türk dış ticaretinde payı ciddi şekilde artmış ihracat ve ithalatta. Ama ihracat açısından Avrupa bizim için hala çok önemli. Onun da söyleyeyim hemen rakamlarını. Türkiye'nin 2021 yılında 213 milyar dolar ihracatı var. Bunun 87 milyar doları sadece AB ile yani Amerika'yı da katmıyorum oraya, Amerika'ya kattığımızda yaklaşık 100 milyar doları geçiyor. Yani %50 ise aşağı yukarı, hala ABD ve AB ile dolayısıyla ihracatımız açısından oldukça önemli.

Türkiye Asya'nın yükselişini hesaba kattı. Rusya konusunda Türkiye'nin dış politikasında ciddi bir değişim dönüşüm söz konusu. Rusya'dan S-400'lerin alınması yeni bir şey mesela. Türkiye o denge politikasında Rusya'ya da belli bir yer verdi, onu görüyoruz. Enerji alanında çok ciddi iş birliği söz konusu. Doğal gaz konusunda yeni yeni projeler devreye alındı. İşte enerji üssü olması konusunda Rusya ile olan iş birliği önemli. Nükleer enerji konusunda az önce Sayın Büyükelçi söyledi, "Dört tane santral söz konusu, ilki bu sene içerisinde üretime geçecek".

Suriye'de biz Rusya ile aynı zamanda karşı karşıyayız ama gerçekten çözüm konusunda masaya oturabileceğimiz aktör de aslında Rusya. Biz ABD ile masaya oturamıyoruz, çok büyük sorun yaşıyoruz Suriye konusunda. Ama Rusya ile masaya oturabiliyoruz.

Bölgesel sorunlarda Türkiye daha aktif politika izliyor. Libya, Katar, Doğu Akdeniz, Somali, Suriye, Azerbaycan, Ukrayna. Ukrayna sorununa çözüm konusunda Türkiye, çok aktif politika izledi. Ama bu saydıklarımın hepsi yeni şeyler aslında, daha önceden Türkiye'nin dış politikasında görmediğimiz şeyler. Şimdi bu dönüşümü mümkün kılan şey neydi? Ondan da bahsedeceğim ve tamamlayacağım. Muhittin hocam bana sınıf arkadaşın olarak torpil yaparsın herhalde.

Bir kere ekonomik güçte ciddi bir dönüşüm söz konusu, yani Türkiye'nin ekonomik kapasitesinde son 20 yıl içerisinde ciddi bir dönüşüm söz konusu. Bunu da bazı rakamlarla, karşılaştırmalarla söyleyeyim. 2002 yılında yine satın alma gücü paritesi üzerine, ben satın alma gücü paritesinin daha doğru bir gösterge olduğunu kur yanılısamalarından ya da manipülasyonlarından arındırılmış bir ekonomi gücü gösterdiğini düşündüğüm için daha gerçekçi bir rakam olduğunu söylüyorum ve bu açıdan baktığımızda Türkiye, dünyada 11. büyük ekonomi haline gelmiş. İtalya gibi geçen yüzyılın büyük güçlerinden birisi olan bir ülkeyi geçmiş du-

rumda Şu anda. 2002 ve 2021 yıllarında Türkiye'nin gayrisafi yurtiçi hasılası satın alma gücü paritesi açısından baktığımızda ABD'nin 2002'de %6,6'sıydı. Şu anda 2021'de biraz daha deęiŐti. 2021 de %12,5'ine çıkmış durumda, yani iki katına çıkmış durumda. Almanya'nın %28'i idi, Şu an %59'una çıkmış durumda. İtalya'nın 2002'de Türkiye'nin gayrisafi yurtiçi hasılası %41'i idi, Şu an %106'sına çıkmış durumda, bu da İtalya'dan daha fazla. Japonya'nın %20'sinden %51'ine çıkmış durumda. Yani burada ciddi bir kapasite artıŐı söz konusu.

Türkiye'nin nominal gayrisafi yurtiçi hasıladaki payı 2002'de %0,68'den 2021'de %0,84'e çıkmış durumda. Satın alma gücü paritesine göre toplam üretimi Türkiye'nin 2002'de %1,14'ten 2022'de %2,05'ye çıkmış durumda, yani makroekonomik kapasitesinde ciddi bir artış söz konusu oldu.

Az önce bahsettiğim politikalar çerçevesinde Türkiye'nin maruz kaldığı birtakım baskılar ve yaptırımları düşünürsek, ekonomik saldırıları, pandeminin etkisini, Ukrayna savaşını ve enflasyonun aşırı artıŐını düşünürsek halka yansımaları konusunda bazı eksiklikler söz konusu.

Bitiriyorum. Yani mümkün kılan başka ne vardı? Askeri güçte dönüşüm bilindiği için sürekli değişik makalelerde, gazetelerde, televizyonlarda görüldüğü için askeri alanda baş döndüren hızlı bir ilerleme söz konusu. Askeri savunma sanayiinde yerlilik oranı %80'e ulaŐmıŐ durumda. Akif hoca bahsetti, siyasi iktidar, güvenlik-bürokrasi ilişkisinde bence devrim niteliğinde dönüşüm oldu orada.

Yani dış politikayı kim belirliyor? Aslında belki ilk başta senin sorduğun soru Muhittin Hocam, bence burası asıl kritik şeydi. Yani güvenlik bürokrasisi güvenlik ile ilgili konularda asıl söz sahibi aktördü 20 yıl öncesine gittiğimizde. Ama Şimdi artık seçilmişler asıl belirleyici aktör haline gelmiş durumdadalar.

Birkaç şey daha söyleyecektim ama süre bitti. Öğle molasına geldi, herkes yemeğe gitmeyi düşünüyor herhalde. O yüzden teşekkür ediyorum bu kadarla yetineyim.

Prof. Dr. Muhittin Ataman

Teşekkür ediyorum Kemal hocam, ağızınıza sağlık, çok çok teşekkür ediyorum. SETA adına uzun bir aradan sonra ilk defa yüz yüze böyle bir panel yapabildik. Onun için gelen arkadaşlara da ayrıca teşekkür ediyorum.

**İKİNCİ PANEL:
TÜRK DIŞ POLİTİKASININ GÜNCEL MESELELERİ**

Moderatör

Prof. Dr. Yücel Acer

Konuşmacılar

Prof. Dr. Murat Yeşiltaş

Prof. Dr. Taşansu Türker

İKİNCİ PANEL

**TÜRK DIŞ POLİTİKASININ
GÜNCEL MESELELERİ**

Prof. Dr. Yücel Acer

Online olarak bizleri izleyen değerli izleyiciler ve değerli panelistler, SETA tarafından organize edilen panelin ikinci oturumunda bir aradayız. Tabii başlık Türk dış politikası olunca çok keyifli konular gündeme geliyor. Sanki bu oturum biraz daha keyifli olmaya aday gibi. Çünkü güncel konular gündeme gelecek dış politika bağlamında. O nedenle bu oturumun daha keyifli olma potansiyeli yüksek diye düşünüyorum. Önce ben kendimi tanıtayım. Prof. Dr. Yücel Acer, Ankara Yıldırım Beyaz Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden aynı zamanda SETA'da uluslararası hukuk uzmanı olarak çalışıyorum. Yanı başımda Prof. Dr. Murat Yeşiltaş, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden, hocamız aynı zamanda SETA Dış Politika Koordinatörü ve Taşansu hocamız da yine bir başka Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden. Aslında o daha eski bir Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden.

Bu panel bağlamında aramızda olmasını planladığımız bir arkadaşımız online katılacaktı ama mümkün olamadı. Dolayısıyla üç panelist olarak bu oturumu icra edeceğiz, ben bir taraftan da koordinatörlük yapmaya çalışacağım, panel moderatörü olarak yardımcı olmaya çalışacağım. Ben ilk sözü Prof. Dr. Murat Yeşiltaş'a vermek istiyorum. En son ben söz alacağım. Dünyadaki büyük dönüşüm ve değişime paralel olarak Türk dış politikasında da çok dikkat çekici gelişmeler oluyor ve bunu da aslında en iyi dinleyeceğimiz isimlerden bir tanesi de Murat Yeşiltaş hocamız, buyurun Murat hocam.

Prof. Dr. Murat Yeşiltaş

Hocam teşekkür ediyorum. Hepiniz hoş geldiniz. Sabahki konuşmalarda çok önemli hususların altı çizildi. Gerek açılış panelinde gerekse de ilk panelde bugünkü toplantının ana teması Türk dış politikasının yüzyılıydı. Burada da üç temel hususu biraz anlamaya ve anlatmaya çalıştık ve çalışacağız. Geçmiş bağlamında elbette Akif hoca da söyledi, yüzyıllık bir değerlendirmeyi kısa bir zaman içerisinde yapmak çok mümkün değil. Çok fazla konu var, belki çok fazla üzerinde düşünülmesi gereken husus var. Özellikle de Türkiye'nin son 20-21 yılda yaşadığı dış politikadaki değişim ve dönüşüm dikkate alındığında bunun geride kalan zaman dilimi içerisinde yani yüzyıla sârî bir şekilde değerlendirilmesi çok daha önemli hale geliyor. Çünkü bugüne kadar Türk dış politikasını bir şekilde onaylayan, ona desteğini sunanlar açısından son yirmi bir yılda büyük bir dönüşümün gerçekleştiği ifade ediliyor ki ben de bu görüşe katılıyorum.

Hatta ben Türk dış politikası açısından paradigmatik bir kopuş da yaşandığını rahatlıkla söyleyebilirim, son yirmi yılda hem yaşananlar hem de Türk dış politikasının bugünkü geldiği bağlam ve durum itibariyle. Tabii bazıları da bu kopuşun Türk dış politikasına belli ölçülerde bir maliyet ürettiğini ortaya koyuyor. Özellikle de son seçim beyannamelerine, ortak deklarasyonlara, Türkiye'nin 14 Mayıs'ta yaklaşan seçimlerdeki dış politika başlıklarına ve tartışmalarına baktığımızda bu bir taraf açısından büyük maliyetler üreten bir dış politika; yani Türk dış politikasını uluslararası sistemde belli eksene oturtan, belli eksenden kopartan bir dış politika. Türk dış politikasının hatırlarsanız, yine bir döneminde "Ortadoğululaşma" bağlamında ele alındığı, bu kavramla açıklandığı, Türkiye'nin Batı'dan koptuğu şeklinde eleştirilerin de olduğu bir denklem vardı. Yani dış politikada aslında toplumsal olarak da ciddi bir fay hattının oluştuğunu söyleyebiliriz. Ama yine de dış politikaya desteğin toplumun genel kesimi açısından çok fazla olduğunu söyleyebiliriz, birçok dış politika başlığında Türkiye'nin pozisyonunun kıymetli olduğunu ve bu pozisyonu destekleyen bir toplumsal kabulün olduğunu söyleyebiliriz.

Bugün itibariyle Türk dış politikasının 2023 yılında yüzyılı dolmuş olacak yani yüzyıllık bir dış politika perdesi adeta kapanmış olacak. Yeni bir yüzyıla girmekten dolayı da dış politikanın önünde çok sınıyıcı, meydan okuyucu gelişmeler var. Belki de bu döneme has bir

talihsizlik, Türkiye'nin büyük bir dönüşümün içerisinde olması. Yani Türkiye hem kendisini dönüştürmek zorunda hem de dönüştürme yönündeki politik tercihlerini, politik iradesini, siyasal paradigmasını, dış politika stratejisini dönüştürmeye devam etmek zorunda. Statik bir alan zaten değil dış politika ama Türkiye aynı zamanda bu küresel siyasetin içinden geçtiği dönüşümü anlamak zorunda ve buna bir şekilde intibak etmek durumunda. Bu intibakın da edilgen bir şekilde olmaması gerekiyor. Dönüşümün rüzgarına kapılarak onu sadece seyreden bir dış politika paradigması ve stratejisi değil, o dönüşüm içerisinde hem kendini dönüştürebilen hem de o dönüşüme bir şekilde katkı sunan ve nihayetinde Türkiye'nin hak ettiği gerçek ve gerçekçi bir uluslararası konuma kavuşmasını sağlayan bir politika olması elzem. Yani uluslararası sistem içerisinde sistemin nihayetinde nasıl bir sistem olacağından bağımsız olmadan, o sistemin içerisinde kendisine özgül ağırlığı yüksek olan bir dış politika profili ortaya koymak zorunda. Dolayısıyla Türkiye'nin içinden geçtiği, Türk dış politikasının yaşadığı dönüşümü uluslararası sistemin dönüşümünden bağımsız olarak ele almak pek mümkün değil. Zaten tarihsel olarak da bu böyle olmuş, son yüzyıllık tarihe baktığımızda uluslararası sistemdeki dönüşümle Türk dış politikasında ve elbette Türk siyasasındaki dönüşüm arasında ciddi bir bağlantı var. Onunla irtibatı olmadan, o dışarıdaki sistemdeki değişim ve dönüşümle irtibatı olmadan içeride konumlanmak adeta mümkün değil. Dolayısıyla bu ikisini eş zamanlı bir şekilde yürütmek lazım.

Şimdi tarihsel olarak baktığımızda son yüzyıla, elbette Cumhuriyetin kurulması, Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılması ve Birinci Dünya Savaşı'ndan sonraki Kurtuluş Mücadelesi, Birinci Dünya Savaşı'ndaki küresel dönüşüme verilen bir cevap niteliğinde aslında. Yani yeni bir Cumhuriyetin, yeni bir devletin kurulması, o dönüşüme, o kapsamlı dönüşüme bir cevap niteliğinde. O dönem itibarıyla de dönüşümün ana parametreleri belli, Birinci Dünya Savaşı sonrasında yeni bir uluslararası sistem ortaya çıkıyor. Savaş sonrası hem uluslararası ilişkilerin stratejik ortamı değişiyor, hem aktörleri değişiyor hem de üzerine kurulu olduğu prensipler ve bu prensiplerin inşa ettiği kurumlarda bir değişim gösteriyor ve Türkiye buna bir şekilde yeni bir bağımsızlık savaşıyla ve yeni bir devletin kurulmasıyla cevap veriyor.

Hemen ondan sonra gerçekleşen ikinci kapsamlı büyük dönüşümde de yine bir intibak süreci ve o dönüşüme cevap üretme zarureti oluşmuş durumda ki 1945 yılına baktığımız zaman Türk dış politikasında çok ciddi kırılmalar var. Özellikle de yeni oluşacak sistemin Birleşmiş Milletler bağlamında, daha fazla prensip, norm ile uluslararası hukuk sistemi üzerine oturtulmaya çalışması ile çok partili hayata geçme teşebbüsü bir tür cevap niteliği taşıyor aslında. Başarısız oluyor 1950'de ancak çok partili hayata ve özgür seçimlerin yapıldığı bir döneme girmeye o dönem sonuçlanıyor. Ama aradaki beş yıllık dönemde ve 1945'te özellikle de sistemi belirleyen Yalta ve Potsdam gibi konferansların olduğu zamanlarda Türkiye o dönüşümün bir parçası olmaya çalışıyor. Bir şekilde II. Dünya Savaşı'nda Almanya'ya savaş ilan ederek ama savaşa girmeyerek Türkiye'yi çok partili hayata doğru götürecektir o zaman dilimine girmiş oluyoruz.

Yine kapsamlı dönüşümün yaşandığı ara dönemler var. Soğuk Savaş'ın içerisinde bizim farklı tarih dilimlerinde gördüğümüz ara dönemlerde de Türkiye, 1945-1950 ve 1950 ile 1964-1965 arasındaki dış politikasında yeni bir açılımla Küba Füze Krizi'nden sonra ortaya çıkan yeni uluslararası Soğuk Savaş içerisindeki ara dönemde de bir adaptasyon süreci geçirmeye çalışıyor. Çünkü Küba ve daha sonrasında 1964 ile birlikte yaşanan süreçte bir tür 'yarı özerklik' diye tarif edebileceğimiz yani Batı'nın ekseninde kurulmuş ve sürdürülen bir dış politikadan yarı özerk bir dış politika paradigmasına geçiş yapıyor.

Yine 1984 bence ara dönemlerden bir tanesi ki o da özellikle İkinci Soğuk Savaş dönemi. Biraz daha yumuşama atmosferinin ortaya çıktığı bir dönemde Türkiye, Soğuk Savaş'ın statik ve siyah ve beyaz tonlarında kendisini liberal ekonomi politikalara yönelterek bir adaptasyon hamlesi yapıyor. Dolayısıyla Özal dönemi, atılan adımlar, ekonominin dışarıya açılması, ithal ikameci politikadan ihracata dayalı liberal politikalara geçilmesi, Türkiye'deki demokratik özgürlüklerin artmasına yönelik liberal eğilimin de artması ile dönüşüme adapte olmaya çalışılan bir dönem. 1987 yılında Avrupa Birliği'ne -Avrupa Topluluğu o zamanki adı- tam üyelik başvurusunun yapılması ile de Avrupa Tek Senedi'nin imzalanması sonrası dönemi olarak anılıyor.

Yine hemen ardından büyük bir dönüşüm var: Soğuk Savaş'ın bitmesi. Bu da yine küresel sistematik bir dönüşüm yani hem yapı değişiyor hem yapının tefrik edici unsurları değişiyor hem aktörler değişiyor hem de yeni bir jeopolitik ortam, siyasi coğrafya ortaya çıkıyor aslında. Burada da Türk dış politikasında bir cevap verme, intibak etme, kendini yeniden ayarlama, dış politika portföyünü genişletme hamlesi yaşanıyor. Ama o dönemde maddi imkânlarla yani materyal unsurlarıyla dış politikanın siyasi stratejisi arasında bir makas var ve o makas da çok kapanmıyor açıkçası. Bunun birtakım sebepleri var. Ağır güvenlik ortamının terör nedeniyle ortaya çıkması, dış politikada ordunun çok daha fazla ön plana çıkıp aslında konuşan öznenin siyasetten daha çok bürokrasi olması ve psikolojik hazırlık döneminin biraz abartılarak yapılması bu sebepler arasında. Yine o dönemde Orta Asya'ya açılımı düşünün. Orada da psikolojik söylemlerle yapılması gerekenler ve ihtiyaç olan kabiliyet ve kapasite arasında bir makas var. O makas çok kolay kapanmıyor ve tabii ki Soğuk Savaş sonrasında krizli bir dönemi yönetmek zorunda olan yeni bir Türk dış politikası ortaya çıkıyor. Neden? Çünkü Balkanlar'da 1992'de başlayan bir savaş var. Hemen yanı başımızda Irak'ta Amerika Birleşik Devletleri'nin Irak'a müdahalesi var ve yeni bir Irak'ın ortaya çıkmaya başladığı bir dönemden bahsediyoruz. Etrafımızda sona ermemiş donuk çatışmaların genellikle ateşkeslerle idare edildiği, büyük bir uzlaşımın olmadığı bir dönem var.

2001'e baktığımızda orada da yine küresel, kapsamlı bir stratejik dönüşüm var. ABD'nin öncülük ettiği, 11 Eylül sonrasında bir kırılmaya neden olan bir dönem söz konusu. Dolayısıyla o dönemde de ciddi bir intibak süreci var. Orada da yeni bir dış politika paradigmasıyla o döneme hazırlıklı olunmaya çalışılıyor. Bugün baktığımızda bir geçiş dönemi meselesinden bahsediyor herkes. Bu geçiş dönemi aslında çok enteresan bir dönem, yani tarihsel olarak birbi-

riyle tutarlı olan bir geçiş dönemi süresi yok. On yıl, beş yıl, otuz yıl, böyle bir dönem yok; yani 1648, 1815, I. Dünya Savaşı, II. Dünya Savaşı, Soğuk Savaş Sonrası. Ama genel kabul ve benim de kanaatim o ki aslında Soğuk Savaş'ın bitişi yeni bir düzen inşa edemediği için biz o günden bu güne hep geçiş sürecinde yaşıyoruz. Aslında geçiş süreci çok daha uzun vadeli bir döneme doğru dönüşmüş durumda. En büyük problem de bu: geçiş sürecinin tarihsel olarak diğer geçiş süreçleriyle değerlendirildiğinde çok fazla belirsizlikler barındırması ve çok fazla unsurun bir arada var olması.

Şimdi bütün bunları dikkate alarak bir hesaplama ve planlama yapmamız zorundasınız, bu geçiş dönemi tabirinde eskinin ölmekte olduğu ama yeninin bir türlü doğamadığı kavramsallaştırması var. Bilirsiniz Gramsci'nin, 1900'lerin başında yapmış olduğu bir tanımlama var: Eski olan ölüyor, ölmekte ama yeni doğan henüz ortaya çıkmamış, amorf bir yapı var. O yüzden buna intibak etmek çok da kolay değil ve üst üste birçok şey geliyor. Pandemi geliyor, Ukrayna savaşı geliyor. Büyük jeopolitik bir rekabet var, bunun unsurları değişmiş durumda vesaire. Şimdi böyle bir dönemin içerisinde Türk dış politikasının mevcut portföyünü yönetmek zorundasınız ve ona yönelik bu geçiş dönemine hazırlık oluşturmak, intibak etmek ve en nihayetinde edilgen bir aktör olarak değil özne olabilecek bir aktör olarak bir politika geliştirmek zorundasınız. Aslında Türkiye'nin bu döneme hazırlıklı girdiğini söyleyebiliriz. Şöyle ki:

Bir, Türkiye bu döneme özellikle materyal güç unsurlarını biraz tahkim etmiş, pekiştirmiş ve burada ciddi bir kabiliyet ve kapasite geliştirmiş. Orada göreceli bir özerklik durumu söz konusu. Bu kavramı artık herkes kullanmaya başlıyor, resmi bir politika değil bu ama dış politikasını analiz edenler açısından tanımlayıcı ve açıklayıcı bir kavram seti. Dolayısıyla materyal güç unsurları bakımından hala yapılması gerekenler olmakla birlikte göreceli bir özerklik sağlanmış durumda.

İkincisi, dış politika, portföyünü her zamankinden çok daha geniş bir coğrafi alana yaymış durumda yani kıtasal ölçekli açılımlara bakın. Latin Amerika, Afrika, Yeniden Asya Girişimi gibi böyle belirgin çok fazla dış politika alanları var. Bu alanlarda zaten yirmi yıldır bir açılım süreci vardı ama bu önümüzdeki dönemde veya şu anda da bu portföyü artık Türk dış politikasından hiç kimse ayıramaz, yani Latin Amerika'daki ya da Afrika'daki Türkiye'nin açılımını görmezden gelerek veya yeniden Asya girişimini görmezden gelerek bir politika oluşturamazsınız. Neden oluşturamazsınız? Bunun toplumsal kabulü olmayabilir ve ikincisi de buna gerçekten alışmış bir dış politika karar alma süreci mimarisi var.

Üçüncüsü de şu, küresel meselelerde konuşabilen, politika üretebilen ve araçlara sahip olan bir Türkiye söz konusu. O yüzden iklim değişiminden ara buluculuk faaliyetlerine, Filistin konusundan Myanmar meselesine, Sudan konusuna, Katar ablukasına vs. birçok meseleyi konuşabilen, buna dair bir entelektüel çözüm mekanizması üretebilen, fikir üretebilen bir Türkiye var. Ukrayna meselesi bunun çarpıcı örneklerinden bir tanesi.

Dördüncüsü de şu, benim çok önemseydiğim bir normalleşme paradigması ile giriyoruz yeni döneme. Bölge yoruldu, bölgenin aktörleri birbiriyle mücadele etme noktasında belli sınıra ulaştılar. Artık bundan sonra bölgede, yani bir tür sürpriz bir şey yaşanmazsa, İsrail'in İran'a müdahalesi gibi veya Amerika'nın İran'a müdahalesi gibi, yeni bir sıcak savaş görmezsek bölge bir normalleşme atmosferine girmiş durumda. Dolayısıyla bu da önemli bir avantaj Türkiye'nin yeni döneme adapte olabilmesi için.

Normalleşmenin tabii çok fazla ekseni var. Ortadoğu'da da bir normalleşme var. En az dört farklı kulvarda giden normalleşme var. Türkiye'nin Ortadoğu normalleşmesi var ki Suriye buna dahil. Belki de en kritik dosyalardan bir tanesi bu. Ege bağlamında belki bir normalleşme ihtimali olabilir: Yunanistan ve Doğu Akdeniz. Yine Ermenistan meselesinde normalleşme ama Batı'yla da bir normalleşme dönemi ihtiyaç olan hususlardan bir tanesi. Dolayısıyla bu döneme bu normalleşme paradigmasının getirdiği birtakım avantajlarla, rahatlamalarla giriyor Türkiye. Bu yeni dönemin ortaya çıkaracağı riskleri minimize ederek kriz yöneten bir dış politikadan daha fazla inisiyatif alan, küresel sisteme de daha fazla katkı sunan bir dış politika muhtemelen oluşacak önümüzdeki dönemde. Dolayısıyla sonuç olarak evet küresel sistemde ve bölgesel sistemde büyük bir dönüşüm var. Türkiye'nin de buna bir şekilde kendisini adapte etmek için, pozisyonunu belki de pekiştirmek için o dönüşüme katkı sunmak için elinde verebileceği birçok imkân var. Bu da Türkiye için elbette büyük fırsatlar sunuyor, tabii ki risklerin ayrıca konuşulması gerekir.

Prof. Dr. Yücel Acer

Teşekkür ediyorum Murat hocam. Gerçekten çok önemli dönüşüm noktalarını ve değişen parametreleri ortaya koyan güzel bir sunumdu. Murat hocanın en son söylediği de önemli, Türkiye'de şu an yeni bir dış politika paradigması, biraz da küresel değişimle alakalı bir şekilde hâkim. Ama ben de şunu anlıyorum konuşulanlardan: Eskiden Türkiye'nin dış politikasının ne olduğu ve ne olacağı konusunda çok az ülke merak ederdi ve bunlar da genelde Türkiye ile beraber hareket eden, Türkiye'nin kendileriyle beraber hareket etmesini bekleyen bazı Batılı ülkelerdi. Ama günümüzde artık Türkiye'nin dış politikasının ne olacağı, seçimlerin sonucunun ne olacağı ve sonrasında ne olacağı konusu neredeyse dünyanın büyük bir kesimini ilgilendirir hale geldi. Bu da Türk dış politikasının geldiği noktayı göstermesi açısından önemli bir husus. Zamanımız çok dar olduğu için hemen Taşansu Türker hocama dönmek istiyorum. Bu çerçevede gerçekten konuşulacak çok şey var Türk dış politikasında. Hocam şimdi de sizi dinleyelim.

Prof. Dr. Taşansu Türker

Çok teşekkürler hocam. Her şeyden evvel davet için çok teşekkür ediyorum SETA'da bu panelin düzenlenmesinde emeği geçen arkadaşlara. “Türk Dış Politikasının Cari Meseleleri” panelin başlığı, cari meseleler deyince benim hemen aklıma şu geldi. Rahmetli Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in söylediği cümle vardı: “Meseleleri mesele etmezseniz ortada mesele kalmaz”. Bugünden bakınca biraz müstehzi bir ifade oluşuyor hepimizde. Fakat günü anlamak için çok önemli bir cümle diye düşünüyorum. O dönem bu cümlenin kurulabileceği bir statüko ortamı vardı. Şimdi meseleleri mesele etmekten imtina edebilirdiniz.

Fakat panelin başından beri yakalayabildiğim kadarıyla ısrarla tekrar edilen bir husus var. O da sadece dış politika alanında değil iktisadi anlamda, sosyal anlamda, pek çok anlamda, farklı düzlemlerde, farklı katmanlarda bir belirsizlik döneminin içinde olduğumuz hakikati. Bu hakikat hepimizi bir kelimeye davet ediyor aslında: ciddiyet. Ciddiyet dediğimiz şey de meseleleri mesele etme zarureti eninde sonunda.

Bu meselelere şöyle bir baktığımızda, bu geçiş dönemi dünyanın yeniden kurulum dönemi olarak adlandırılabilir, birincisi o. İkincisi meseleleri nasıl mesele edeceğimiz bir meseledir. Yani kararlar nasıl alınır, dünya nasıl analiz edilir, dış politika nasıl oluşturulur ve nasıl uygulanır, bunlar farklı katmanlar, farklı süreçler. Açık ki dünyada çok hızlı bir Amerikanizasyon yaşandı II. Cihan Harbi'nden sonra. Bu Amerikanizasyon, hani şöyle bakıp da “efendim moderniteydi bunun adı” yahut “kapitalizmin genel kurallarıydı” vesaire denemeyecek derecede derin, köklü, kendine has özellikleri ihtiva eden, dolayısıyla dönemin adı olarak anılması gereken bir şeydi.

Pax Americana'ydı bunun adı ve bu Pax Americana'nın içinde hem sosyolojik, hem iktisadi hem kurumsal hem bürokratik belli hakikatler oluştu ve bu kendi içinde de dönüştü. Özellikle 1970'li yıllardan itibaren Nixon Şok'tan sonra iktisadi olarak ama eş zamanlı gelişen Amerika'daki sermaye ve emek verimliliğinin düşüşüyle hem finansal hem ekonomik hem sosyal anlamda değişim yaşadı. Daha sonra Sovyetler Birliği'nin yıkılmasıyla bir muzaffer Amerika ve tek kutuplu dünya iddiasıyla ve ardından 11 Eylül saldırıları, “medeniyetler çatışması” vs.

ile dönüştü. Bu dönemde en önemli hususlardan bir tanesi olan siyasetin nasıl belirleneceği konusunda bizim bildiğimiz Soğuk Savaş dönemindeki statükoda genel kabul gören bir husus ortadan kalktı . Bunun adı kurumsuzlaşma, tek kelimeyle kurumsuzlaşma.

Kurumsuzlaşma tüm dünyaya teşmil edilebilecek bir hastalık halini aldı ve bunun gerçekten meşru bir gerekçesi vardı. Kıymetli hocalarım da katılacaklardır buna çünkü dünya karmaşık ve böyle olduğu zaman aşırı uzmanlaşmalar sizin hakikati görmenizi engeller, bir miyopi yaratır. Bunun çıkışı kurumsuzlaşma olmamalıydı. Yerine ne olmalıydı? Kurumların verimli ve birbirleriyle çalışabilir olmasının sağlanması olmalıydı. Ancak dünyadaki genel temayül dediğim gibi olumsuz yöne gitti. Türkiye zannediyorum bu anlamda biraz daha avantajlı. Şöyle bir tarihe baktığınızda, Türk tarihi dediğimiz şey medeniyettir. Medeniyet dediğiniz de tek kelimedir: teşkilat. Bu kavim teşkilatlanmayı iyi bilir. Teşkilatların birbiriyle çalışmasını, koordinasyonu ve verimliliği iyi bilir. Bizim böyle bir müktesebatımız var. Bunun önemli bir husus olduğunu düşünüyorum. Neden? Çünkü bugün dış ticaret konusunu sadece dış ticaret olarak inceleyemezsiniz, mecburen enerji konusuyla beraber incelemek zorundasınız. Enerji konusu ve dış ticaret tek başına yetmez, güvenlik-strateji alanı ile ilişkilendirmek zorundasınız, bunu da iktisadi verimlilik konusu ile ilişkilendirmek zorundasınız. Fakat iktisat ne yazık ki acılı hakikati budur ama finansın etkisi altına girmiş. Dolayısıyla finansman sektörünü iyi bilmeniz gerekir.

Bütün bunlara baktığınızda bir teknik dönüşümü görüyoruz. O teknik dönüşümü üç kavramla ifade edebiliriz aslında. Bir tanesi “big data” denen şey, öbürü “blockchain” bir diğeri ise “artificial intelligence (yapay zeka)”. Bu kavramlar bir şekilde toplumun dönüşümünü bize gösteriyor. Sadece iktisadi-finansal anlamda değil, köklü bir dönüşüm olduğunu gösteriyor. Bilirsiniz 19. asırda bilimlere icat ettik biz. Daha önce herkes tarihçiydi. Sonra bizim içimizden sosyoloji çıktı, antropoloji çıktı, siyaset bilimi çıktı, uluslararası ilişkiler çıktı.

Ben söyleyeyim mutlaka ve mutlaka geri dönmemiz gerekiyor. Bilim dediğimiz şey üç tanedir: bir hukuktur, öbürü tarihtir, öbürü iktisattır, geri kalanlar hikâyedir. Bu üçünün mutlaka birbiriyle ilişkilendirilmesi ve daha yukarıdan bakabilen generalist anlayışların hâkim kılınması Türkiye’de siyaset ve bürokrasi için elzemdir. Böyle bir eğilim olduğunu ben görüyorum. Gerçekten bu beni çok memnun ediyor. Uluslararası ilişkiler uzmanlarına bakıyorum, gerçekten tarih, siyaset bilimi, inter-disipliner yapı kullanılıyor, iktisatçılar bir şekilde neuroscience ile ilgileniyor. Bu olumlu bir gelişme.

Dünyadaki bu karmaşık, çok katmanlı değişime baktığınızda birkaç örnek vardır. O örnekleri hatırlamamız gerekir diye düşünüyorum. Bugünden geriye doğru gittiğimizde Mark Twain şöyle der: “Tarih tekerrür etmez fakat sık sık kafiyelenir”. Kafiyeyi nerede arayacağız? Birincisi iki harp arası dönemdir. Tek para sisteminin olmadığı, çoklu para sisteminin uluslararası ticarete hakim olmaya başladığı ve ulusal güç dengelerinin kırıldığı bir yeniden yapılanma arayışının olduğu dönem. İkincisi Belle Époque dönemidir, yani I. Harp öncesi dönem. Bu genel stratejiyi belirler. Herkesin herkese karşı olduğu ve bloklamaların son hızla devam ettiği ve

büyük umutların bir anda yıkıldığı bir dönemdir. Üçüncüsü ise uzun 19. asırdır. 19. asrın temel özelliği de şudur: Hakikatin yeniden kurulduğu dönemdir tüm dünya için. Kentleşme, işçi sınıfının oluşumu, çevre düşüncesi, sanayi, elektrifikasyon, telgrafla aklınıza ne geliyorsa bu dönemde. Aynı şekilde uluslararası sistem açısından da geçerli.

Bu üç dönem bugünün geçiş dönemini anlamlandırmamız için elzem. Bu üç dönemi incelediğinizde lafı uzatmadan söyleyeyim, yeni dönemin aktörünün adı bellidir: ulus devlettir. Dolayısıyla bizim milli çıkar ve milli devlet kavramını hâkim kılmak gibi bir zaruretimiz var. Peki, millet nedir? Bu da derin soru. Aslında herkes sezgisel olarak bunu bilir. O yüzden ben uzun, tarihsel ya da siyaset felsefesi anlamındaki millet tanımlarına girmeyeceğim. Özler önemlidir, patenler, patikalar önemlidir, tarih önemlidir. Dünya, tarihin yeniden önemli olduğu bir döneme girer ve tarih eğer akliselim bir şekilde kullanılmayacak olursa ne yazık ki acı getirir. Türklerin tarihi iyi yorumlama konusunda büyük bir müktesebatı var. Ben o yüzden bu kavme çok güvendiğimi söylemek isterim.

Efendim uluslararası sorunlara geldiğimizde yani sadece uluslararası politika düzlemine geldiğimizde hakikati şöyle tanımlayalım. Yükselen bir Çin var, gücünü kaybetmekte olan bir Anglo-Amerikan yapı var. Bu 1970'lerde başlayan Zygmunt Bauman'ın anlattığı süreçtir ve bunun dış politika yansımalarını görüyoruz. İki buçuğuncu süper güç olmak isteyen bir Rusya, güç kaybetmiş durumda. Avrupa, Avrupa olarak kalacak mı yoksa De Gaulle'ün yoluna mı girecek? Relatif özerklik, görelî özerklik diye konuşuluyor ya burada, bunun mucidi bir tanedir biliyorsunuz dünyada. O da Charles De Gaulle'dür. Birincisi, De Gaulle'ün Fransa'sında öyle ya da böyle stratejik olarak Sovyetlerden uzak olmanın faydası vardı. İkincisi, içerideki sosyalist akımları kontrol etmek ve onlardan faydalanma kapasitesi. Üçüncüsü, nükleer güç ve dördüncüsü École Nationale D'administrative (ENA) gibi entelektüel ve bürokrat yetiştiren bir okulun kapasitesiyle Batı sisteminin ve Soğuk Savaş'ın içerisinde görelî özerkliği sağlayabilirdi. Bu örnek iyi bir modeldir. Fransa'nın yolunu mu seçer Avrupa, yoksa Anglo-Amerikan bloğun arka bahçesi olarak mı kalır, onu yakın zamanda göreceğiz fakat durum bu.

Yükselen diğeri bir güç, Çin'e karşı mecburen Hindistan'dır. Bu genel çizgi bizi neden ilgilendiriyor? Hemen Türkiye'ye geçeceğim, süre az olduğu için kısaca bitirmek istiyorum. Türk dış politikasının ana hatlarına baktığımızda bizim Doğu'da Kasrı Şirin hattı dediğimiz sınırimız Türk-İran sınırı değildir, artık orası Türkiye-Çin sınırır. Batımızda Baltık'tan başlayıp Girit'e kadar inen bir hat oluştu, bu da Batı'nın sınırır, biz ortadayız. Şimdi bunu diplomatlar iki şekilde yorumlayabilir:

Bir, Montrö'den dolayı Türkiye, görelî özerkliğini kullanarak iki blok içinde yer almamayı tercih etti. İkinci yorum: "Vallahi iki yere de ait değiliz, dur bakalım bu işin içinden nasıl çıkarız"dır. Ben birinci yorumdan yanayım, onu söyleyeyim. Çünkü Türkiye 1939 yılında II. Cihan Harbi ortaya çıktığında bir cümle kurdu. Hep altını çizdiğim cümledir: "İngilizler müttefikimiz, Almanlar dostumuz". Bu, Türkiye'nin tarihinde çok yaptığı bir şeydir. Türkiye böyle kolay kolay

o kampa bu kampa üye olabilecek basit bir güç değildir. Çünkü tarihsel birikimi vardır. Çünkü akli bir birikimi vardır. O akli lütfen hiç küçümsemeyin. Efendim Türkiye'nin ait olduğu yer Türkiye'dir, Türkiye ittifak yapmayı bilir. İttifak demek, bir şeyin parçası olmaktır, kulu kölesi olmak değildir. Türkiye mükellefiyetlerini yerine getirmeyi de bilir. Fakat mükellefiyetleri yerine getirmek, karşısında hak talep etmemek anlamına da gelmez. Türk tarihi, Türk dış politikasının tarihi bu mühtesebatla doludur. Bakıldığında görülecektir ki önü açıktır. Neden önü açıktır? Açık söyleyeyim biz I. Cihan Harbi'ni atlattık. Arkadaşlar çok zor atlattık, yani şimdi bugünden geçmişe bakıp da küçümsemeyin. Biz çok şehit verdik, direktten döndük, bu memleketi tuttuk. Biz II. Cihan Harbi'ni atlattık, bizim etrafımızdaydı harp.

Üçüncüsü geliyorsa eğer merkezi bizden epey uzakta. Bunun sismik dalgaları, yan dalgaları Türkiye sınırlarındadır, doğrudur ama iki büyük hengâmeyi atlattığımız bu millet. Şu an daha az risk ve daha fazla imkânın olduğu bir dönemin içerisinde akıllıca davranır ve eğer ki biraz önce söylediğim gibi işi sadece dış politikaya, iç siyasete yahut iktisada indirgmeden, birbiriyle ilişkili ve verimli şekilde uygulamayı seçebilirse Türkiye'nin önü açıktır hem de tarihinde hiçbir zaman olmadığı kadar. O yüzden Türk dış politikasının cari meselelerini mesele ediyorum. Fakat rahmetli Demirel'in de söylediği gibi bu meseleleri ağır meseleler olarak değil, sadece çözülmesi bizim tarafımızda, bizim mükellefiyetimizde olan meseleler olarak değerlendirdiğimi söyleyerek sözlerime son vermek isterim. Çok teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Yücel Acer

Hocam teşekkür ediyorum. Aslında zamanında bitirdiniz, sağ olun. Gerçi soru cevaba vakit kalmadı ama ben bir şeyin altını çizerek tamamlayalım istiyorum, zaman sorunumuz nedeniyle. Uluslararası ilişkiler, dış politika ya da uluslararası siyaset çalışan öğrencilerimiz ya da uzmanlarımız için aslında hocalarımızın da söylediği gibi Türk dış politikası şümüllü bir hal aldı. Bu anlamda çok daha keyifli, fazlaca şeyin düşünülüp, analiz edilmesi gereken bir alan haline geldi. Nispeten söylüyorum, benim öğrenciliğim döneminde Türk dış politikasını çalışmak oldukça oldukça tekdüze bir işti.

Ama şimdi görüyorsunuz Türk dış politikasının geldiği noktada, Türkiye'nin geldiği noktada bu konular çok daha keyifli ama bir o kadar da şümüllü ve kompleks hale geldi. Dolayısıyla ben çalışan öğrencileri şimdi daha şanslı görüyorum, daha keyifli görüyorum. Umarım çok daha yoğun çalışılacak, daha iyi uzmanlar ortaya çıkacak.

